

TEMEL EĞİTİM OKULLARINDA
YARATICI DÜŞÜNCENİN GÜDÜLENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Gülçin Mutlu

Eskişehir, 1999

TEMEL EĞİTİM OKULLARINDA
YARATICI DÜŞÜNCENİN GÜDÜLENMESİ

Gülçin MUTLU
Yüksek Lisans Tezi
Resim Anasanat Dalı
Danışman: Yrd. Doç. Aydın AŞKAN

Eskişehir
Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Şubat, 1999

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZÜ

TEMEL EĞİTİM EĞİTİM OKULLARINDA YARATICI DÜŞÜNCENİN GÜDÜLENMESİ

Gülçin Mutlu

Resim Anasanat Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şubat 1999

Danışman : Yrd. Doç. Aydın Aşkan

Çocuğun bize kendisini yansıtması ve olaylar hakkındaki düşüncelerini ifade etmesinde, yalın bir anlatım aracı olan resmin önemi büyüktür.

Çocuk resimlerinin başlıca önemi, çocuğun düşünce şeklini yansıtmasıdır. Sözlü anlatım gibi, figüratif ifade de, basit bir oluşum olarak kabul edilmektedir. Çocuk, kendi resimlerinde bize imgelerini, düşüncelerini ayrıntılarıyla anlatma olanağı bulur, zaman zaman hatalara ve resmin fakir kalmasına sebep olabilir.

Resim, çocukla iletişim kurmakta karşılaştığı güçlükleri aşma konusunda, yetişkine yardımcı olur. Oyun gibi, haberi olmadan onun kendini ifade etmesini sağlar. Resim, çocuğun dış dünyayı algılayışının bir göstergesi kabul edilir.

Çizme, boyama, inşa etme gibi etkinlikler karmaşık süreçlerden oluşur. Çocuk bu çabaları sırasında çeşitli öğeleri birleştirerek anlamlı bir bütün oluşturur, böylelikle deneyim kazanır.

Çocuk bize resmiyle kendisinin bir parçasını yansıtmakta, olaylar hakkındaki duygu, düşünce ve görüş biçimlerini dile getirmektedir. Çocuk için resim bir anlatım aracıdır.

Çocuklar, yaratıcı çalışma için özel bir uyarıma gereksinim duymazlar. Her çocuk, herhangi bir engelleme olmaksızın, kendisinde varolan, derin yaratıcılık dürtülerini kullanabilir.

Çocuk, okul öncesinden başlayarak, okul içinde ve okuldışında yapıcı ve üretken olarak sanatsal etkinliklerde rol alır. Ayrıca, sanatın, yaşına göre kendisini ilgilendirebilecek pek çok alanına izleyici, değerlendirci ve gereğince eleştirci olarak katılır. Böylece, çocuk, sanatın insan yaşamındaki yerini ve önemini algılar.

Eğer çağdaş yaratıcı bireyler istiyorsak, yaratıcı süreçte yer alan sezgi, imgelem, araştırma, bulma, sınaama, yeniden bulma gibi yetileri gözardı etmemeliyiz.

Çağdaş sanatın da, eğitiminde temel amacı bunu gerçekleştirmektir.

ABSTRACT

Painting which is a simple narration for children has a big importance to explain their thoughts and to show us themselves.

The main importance of children's pictures is to point out children's way of think and content of their ideas. We use figurative explanation to understand children because it is as simple as verbal explanation children get an opportunity to tell us their imaginations and ideas with all details by painting but sometimes they can make mistakes.

Painting helps adults to contact with children and solve problem between them. It is accepted as a clue for us to understand how a child see the world.

Drawing, painting, building and these kind of works are complex processes children gather different component during this process and get some experiences.

Children don't need a special causation for creative imaginative works Every child can use her creative instincts, which she has already had, without an obstacle.

Children take part in activities which are connected with art at school or out of school efficiently (They do this before they don't start to study at school). In addition they join to many parts of art which can be interesting for them according to their age as a spectator, commentator or, some times, a critic. In this way they understand how important the art is for people in their life.

If we want creative people, we shouldn't ignore qualities like intuition, refined imagination, investigation, examination, finding Essentially the main aim of education and modern art is to materialize this.

İÇİNDEKİLER

ÖZ	ii
ABSTRACT	iv
DEĞERLENDİRME KURULU VE ENSTİTÜ ONAYI	v
ÖZGEÇMİŞ	vi
RESİMLER LİSTESİ	ix
GİRİŞ	xi

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. SANAT EĞİTİMİ	1
1.2. RESİM-İŞ EĞİTİMİNİN AMAÇ VE İLKELERİ	4

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. YARATICILIK	8
2.1.1. Çocukta Yaratıcılık	11

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1. ÇOCUK RESMİNDE GELİŞİM AŞAMALARI	17
3.1.1. Karalama Devri (2-4 yaş)	17

3.1.2. Şema Öncesi Dönem (4-7 yaş)	25
3.1.3. Şematik Dönem (7-9 yaş)	34
3.1.4. Gerçekçilik Dönemi (9-12 yaş)	39
3.1.5. Görünürde Doğalcılık Dönemi (12-14 yaş)	49

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.1. ÇOCUK RESMİNİN ÖZELLİKLERİ	54
4.1.1. Gelişimsel Yaklaşımlar, Oyun Olarak Çizim	54
4.1.2. Projektif Yaklaşımlar	55
4.1.3. Sanatsal (Artistik) Yaklaşımlar	56
4.1.4. Sanatsal (Artistik) Yaklaşımlar	56
4.2. ÇOCUK RESMİNDE KONULAR	57
4.3. RENK	58

BEŞİNCİ BÖLÜM

5.1. OKULLARDA RESİM ÖĞRETMENLİĞİ	62
5.2. İLKÖĞRETİM OKULLARINDA YARATICILIĞI GELİŞTİRME YÖNTEMLERİ UYGULAMALAR	66
5.1. Guvaj Boya ile Çalışma	67
5.2. Fırça Baskı	68
5.3. Mum Kalemle Çalışma Tekniği	69
5.4. Linol Baskı	69
5.5. Çizgi ile Çalışma	70
ÖRNEKLER	70
SONUÇ	76
YARARLANILAN KAYNAKLAR	77

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1	.....	15
Resim 2	Karalama Dönemi (4 Yaş)	22
Resim 3	Karalama Dönemi (3 Yaş)	23
Resim 4	Karalama Dönemi (3 Yaş)	24
Resim 5	Karalama Dönemi (3 Yaş)	24
Resim 6	Şema Öncesi Dönem (5 Yaş)	28
Resim 7	Şema Öncesi Dönem (5 Yaş)	29
Resim 8	Şema Öncesi Dönem (5 Yaş)	30
Resim 9	Şema Öncesi Dönem (5 Yaş)	31
Resim 10	Şema Öncesi Dönem (5 Yaş)	32
Resim 11	Şema Öncesi Dönem (5 Yaş)	33
Resim 12	Şematik Dönem (7 Yaş)	35
Resim 13	Şematik Dönem (8 Yaş)	36
Resim 14	Şematik Dönem (7 Yaş)	37
Resim 15	Şematik Dönem (8 Yaş)	38
Resim 16	Gerçekçilik Dönemi (9 Yaş)	40
Resim 17	Gerçekçilik Dönemi (9 Yaş)	41
Resim 18	Gerçekçilik Dönemi (9 Yaş)	42
Resim 19	Gerçekçilik Dönemi (9 Yaş)	43

Resim 20	Gerçekçilik Dönemi (11 Yaş)	44
Resim 21	Gerçekçilik Dönemi (10 Yaş)	45
Resim 22	Gerçekçilik Dönemi (10 Yaş)	46
Resim 23	Gerçekçilik Dönemi (11 Yaş)	47
Resim 24	Gerçekçilik Dönemi (11 Yaş)	48
Resim 25	Görünürde Doğalcılık Dönemi (14 Yaş)	50
Resim 26	Görünürde Doğalcılık Dönemi (14 Yaş)	51
Resim 27	Görünürde Doğalcılık Dönemi (15 Yaş)	52
Resim 28	Görünürde Doğalcılık Dönemi (13 Yaş)	53
Resim 29	.....	68
Resim 30	.....	69
Resim 31	.....	70
Resim 32	.....	71
Resim 33	.....	72
Resim 34	.....	73
Resim 35	.....	74
Resim 36	.....	75

GİRİŞ

Öğrenmeyi bazen bireyin zihinsel veya fiziksel olaylarla karşılaşması yoluyla insan davranışlarının değiştirilmesi olarak tanımlayabiliriz. Eğitim, eğitilenin davranışlarının değiştirilmesini amaçlar. Davranış insanın gözlenebilen, ölçülebilen, bilinçli etkinliklerin tümünü kapsar.

Ve eğitim, eğitilen kişinin duygu, düşünce, gereksinme ve sorunlarını türlü araçlarla anlatabilmesi için ona iletişim yeterliği kazandırmalıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. SANAT EĞİTİMİ

İnsan, bir takım estetik duygular, estetik kavramlar taşır; olayların, nesnelere etkisiyle de özel estetik tatlar duyar. Sanatın soluk alma gibi bir ritmi konuşma gibi anlatımsal öğeleri vardır. Algılama, düşünme, imgelem ve bedensel eyleminde katıldığı etkin bir süreçtir.

“İnsanlığın gelişim süreci içerisinde sanatı organik bir bölüm olarak görmek gerekir. Bu ise çoğu doğa bilimcilerin, tarihçilerin görüşüne karşı bir görüştür. Onlar çoğunlukla sanatı, süsleyici işlevi olan “keyfi” bir etkinlik olarak görmek eğilimindedirler. Oysa sanat hem öğrenme sürecinin hem de gelişim sürecinin etkin bir yardımcısı olabilir. Çünkü sanat, duygu ve düşünce arasındaki karşılıklı ve içiçe geçmiş bağlantıyı vurgular. İnsanın bu iki yönünün uyumunun sağlanması, bir anlamda eğitiminde temel amaçlarından olduğuna göre; sanat, örgün eğitimde yer alırsa tüm eğitim süreçlerini daha etkili kılacak bir güce sahiptir”¹.

---

¹ İnci SAN, Sanatsal Yaratma ve Çocukta Yaratıcılık, Ankara: 1977, s. 1.

“Eğitim, toplum yaşayışında yer almak için hazırlanırken, gereken bilgi, beceri ve anlayışlar elde etmek, kişiliği geliştirmeye yardım etmek etkinliğidir. Eğitim, önceden saptanmış amaçlara göre insanların davranışlarında belli gelişmeler sağlamaya yarayan planlı etkiler dizgesidir. İnsan davranışlarını, yaşantısı yoluyla kazanır”². Değiştirir. Yeni davranışların kazanılması istenmeyen eski davranışların istenilen davranışlara çevrilmesi insanın yaşantısına dayanır. Eğitimin olabilmesi, yaşantının olabilmesine bağlıdır. Davranış kazanmanın, pekiştirmenin ve değiştirmenin yolu ise yeterli düzeye ulaşan yaşantılardır.

Sanat eğitimi, yetişmekte olanlara ve yetişkinlere, sanatın yaşamdaki yerini ve önemini yaşatarak kavratacak biçimde düzenlenmiş belli programlarla, güzel sanatların türlerini, tarihsel gelişimini, ifade gücünü, insanın temel ihtiyaçlarından biri olduğunu örnekleriyle göstererek ve aynı zamanda çeşitli tür ve dallarında beceride kazandırabilecek uygulamalı çalışmalarla, sanatsal yaratma olgusunu tanıtmaya yönelik bir eğitim sürecidir. Daha dar anlamıyla ise, okul ve öğrenim düzeylerine göre ele alınan güzel sanatların çeşitli türleriyle uğraşıları içeren okul içi ve okuldışı yaratıcı sanatsal eğitimidir.

Sanat eğitimi yalnızca sanatsal uğraşlarda özel yeteneği olanlara yönelik olmayıp, okul öncesinden başlayıp tüm yaşam boyunca çeşitli kategori ve aşamalarda sürdürülecek, her yaş ve düzeydeki, sağlıklı ya da zrl, tüm ocuk ve yetişkinler için düzenlenen çok boyutlu bir yaratıcı eğitim sürecidir.

“Sanat ile uğraşmak, ister izleyerek, okuyarak, dinleyerek, ister ürün vererek olsun, yalnızca duyguları ve duyarlılığı harekete geçirmekle kalmamakta, bilişsel ve duyuşsal yanlarıyla bütün zihinsel süreçleri canlı tutmaktadır. Çünkü sanatsal etkinliklerde araştırma, bulma, uygulama, sınama, derleme, denetleme, yargılama, eleştirme ve sonuçlandırma gibi süreçler yer alır. Aynı zamanda insandaki yaratıcı yetiyi ve gücü uyarılmaktadır”³.

² İbrahim Ethem BAŞARAN, Eğitime Giriş, Ankara: 1991, s. 16-17.

³ İnci SAN, Sanatsal Yaratma ve ocukta Yaratıcılık, Ankara: 1977, s. 2.

Sanatla uğraşmak algılama ile anlatımı birlikte düşünmektir. Sanat eğitimi insanda varolan yaratıcılığı ortaya çıkarıp geliştirmektedir.

Demek ki, her bireyde kişiliğin gelişmesine yardımcı olmak yanında kişinin içinde bulunduğu, ait olduğu toplumsal grubun örgensel birliği ile uyumunu da sağlamaktır. Bunu gerçekleştirmek için de sanat eğitimi ya da estetik eğitim şarttır.

“Sanat eğitiminin amaçları Read’e göre şunlar olmalıdır:

- a) Tüm algı ve duyum tarzlarının doğal yoğunluk ve yeğinliğin korumak,
- b) Bu çeşitli algı ve duyum tarzlarının birbirleriyle ve çevreyle bağlantısında uyum sağlamak,
- c) Duyguların anlaşılabilir, paylaşılabilir biçimde anlatımı,
- d) Düşünce ve düşünülerin istenen biçimde anlatımı,

“Biçimlendirme”, “müzik ve dans”, “şiir ve dram” ve “el becerisi” zihinsel süreçlerin dört ana grupta geleneksel şekilde yaklaşımıdır. Düşünce, duygu, duyum ve sezgidir. Bir bütün oluşturduklarında, dengeli, uyumlu kişilik ortaya çıkar.”⁴

Çocuk ve ergen, okul öncesinden başlayarak, okul içinde ve okul dışında yapıcı ve üretken olarak sanatsal etkinliklerde rol alır. Ayrıca, sanatın, yaşına göre kendisini ilgilendirebilecek pek çok alanına izleyici, değerlendirici ve gereğince eleştirici olarak katılır. Böylece, çocuk sanatın insan yaşamındaki yerini ve önemini algılar.

İyi bir müziği dinleyerek, etkili bir tiyatro oyununu izleyerek, bir resim ya da heykel müzesini gezerek o sanatı yaşayan çocuk, aynı yaşantıları, benzer coşkuları, eliyle kili yoğurup biçimlendirirken, boyalarla uğraşırken, kağıtları katlayıp yeni biçimlere ulaşırken ya da basit müzik araçlarından değişik sesler üretirken de yaşar. Özellikle değişikliğe ve yeniliklere açık olan çocuk, üretkenliğe ve yaratıcılığa çabucak geçer.

“Sanat eğitimi alan çocuk ve gencin, olay ve olguları kavrayabilen çok boyutlukları içinde görüp yorumlayabilen, yeniliklere, gelişmelere, yeni biçimlendirmelere açık,

⁴ İnci SAN, *Sanatsal Yaratma ve Çocukta Yaratıcılık*, Ankara: 1977, s. 6.

çağındaki gerek bilim ve teknolojideki, gerekse toplumsal değişme süreçlerindeki gelişmeleri anlamaya yatkın, hoşgörölü, aynı zamanda dinamik bir kişilik geliştireceği kesindir. Bağımsız düşünebilen, doğru sorular soran, disiplinler arası ilişki ve yanıtla yönelecek öğrencilerin yetişmesinde sanat eğitiminin rolü gözardı edilemez”⁵.

Başka bir amaç ise, tüm sanat dallarındaki ve çevrelerindeki güzelliklere karşı duyarlıklarının artmasıyla ilerde hem kendi toplumlarının kültür, sanat varlıklarını bilen, hem de kendi kültürünü, sanatını tanıyıp değerlendirebilen birer kişi olmalarını sağlamaktır.

“Görmeyi öğrenmek, yaşamı kavramak, mutlu olmak, çok yönlü olmak, yaşam biçiminde yaratıcı, sorgulayan, eleştiren, özgüveni ve erdemleri gelişmiş uygar, barışçıl ve özgür düşünceli bir kişiliğin, çağdaş bir kişiliğin gereğidir”⁶.

Eğer çağdaş yaratıcı bireyler istiyorsak, yaratıcı süreç de yer alan sezgi - imgelem - araştırma - bulma - sınama yeniden bulma gibi yetkileri eğitimde gözardı etmemeliyiz. Çağdaş sanatın da, eğitimin de temel amacı bunu gerçekleştirmektir.

1.2. RESİM-İŞ EĞİTİMİNİN AMAÇ VE İLKELERİ

Estetik eğitimin uygulama alanlarından biri de resim-iş eğitimidir. Resim-iş eğitimi, genel eğitimin bütün içersinde düşünölmekle birlikte, kendine özgü eğitim yasaları ve yöntemleri olan bir alandır. Kendini evrenin merkezi olarak duyumsayan çocuk için resim-iş dersi, kendini dışa vurma, içinde yaşadığı ortamı tanıma, bir değer olduğunun bilincine vararak kişiliğini kanıtlama ortamı demektir. Çocuk algılama, düşünme ve bedensel eylemlerinde katıldığı süreç iersinde kendini ifade eder.

Schiller, “içtenliğe ve oyuna dayanmadıkça insan, insan olarak kalamaz” der.

⁵ Jale BAYSAL - N. İŞPİROĞLU - Z. İŞPİROĞLU, *Çağdaş Eğitim*, İstanbul: 1993, s. 23-24.

⁶ Jale BAYSAL - N. İŞPİROĞLU - Z. İŞPİROĞLU, *Çağdaş Eğitim*, İstanbul: 1993, s. 23-24.

Duyguları güzelliğe ilişkin değerlerle beslenen çocuk, doğayı ve sanat eserlerini sevmekle kalmayacak, içinde yaşadığı çevreyle ilgili bilgi birikimi de sağlayacaktır. Sevgi, öğrenmenin de kaynağını oluşturacaktır.

Çocuğun içinde bulunduğu çevre ile olan ilişkilerinde, duyumsal algılamalara dayanan izlenimlerini, sevgilerini, duygularını dışa vurmasını başka bir deyişle, çocuğun kendini anlatmasını sağlayabilmek için resim dersi en uygun ortamı hazırlar.

— Çocuğun ilgisini doğaya ve yaşama yönelterek, onun nesnelere ve olaylar arasındaki nitelik ve nicelik ilişkileri ile üç boyutu sezmesini ve kavramasını sağlayacak olanaklar yaratır, resim dersi.

— Çocuk yaratmanın hazzını duymayı, işine saygılı, kendine saygılı, kendini sevmeyi, başkalarını da sevmeyi, duygularını paylaşmayı öğrenir. Kendine güven duyar.

— Çocuğu, istediği gibi yaratma anlayışına yönelterek ona özgür ve özgün kişilik geliştirmesine yardımcı olan resim-iş eğitimi sanatın özgünlük olduğu bilincini verir.

“Sanatın yaşamın içinde olduğunu ve sanatın değerini anlar. Çevresindeki müze, sergi, sanatçı, sanat eseri, tarihsel eser gibi öğelere ilgi duyarak estetik bir çevre yaratmasını, sanat yapıtlarının ve doğanın, insanlığın olduğu bilinciyle onları korumayı öğrenmesini, yaşamın güzele doğru değiştiğini, kavramasını, demokratik toplumun duyarlı, bilgili, becerikli ve sorumluluk taşıyan bir üyesi olarak ulusunu “çağdaş düzeyinin üzerine çıkarma” tutkusuyla yetişmesini sağlamak için resim-iş dersi en uygun çalışma ortamıdır”⁷.

Öğrencilerin, öğrenmeye güdülenmeleri için durumun ihtiyaçlarına dayanmasına, hedefleri görmelerinin sağlanması; onları güdüleyici bazı tedbirlerin alınması şarttır. Öğrenim yaşantıları düzenlenirken öğrencilerin güdülerinin dikkate alınması gerekir.

Her öğrenci fizyolojik ihtiyaçlarının yanında, sevilme, büyükleri ve arkadaşları

⁷ Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Eğitim Önlisans Programı, **Güzel Sanatlar Eğitimi**, Ünite 1-7, Eskişehir: 1988, s. 46.

tarafından beğenilme, bağımsızlığını geliştirme, kendine güvenme, kendini geliştirme, kendine karşı saygı duyma ihtiyacıdır. Bütün bu ihtiyaçlar öğrencinin öğrenmesinde etkin rol oynarlar. Öğrencilere gösterilen hedefler ne kadar onların ihtiyaçlarını doyuracak türden olursa, öğrencilerin öğrenmeye karşı güdülenmeleri de o kadar canlı ve yüksek olur.

Öğrenmenin sonucunda, öğrencilerin yaptıklarını objektif olarak değerlendirilmesi ve öğrencilere iyi veya kötü yaptıkları yerlerin gösterilmesi onların kendi kendilerini tanımalarına ve gerçek benliklerini bulmalarına yardım eder. Böylece gelecek sefere öğrenciler hem kusurlu yönlerini düzelterek daha iyi bir başarı gösterirler hem de ulaştıkları arasında büyük farkların olmaması gerçekleştirilmiş olur.

Öğretmenler, öğrencilerin öğrenmeye güdülenmesini ve öğrenmelerini daha iyi pekiştirmek için bazı yollara başvurur. Öğrencinin yaptığı olumlu çabaların yerilmesi öğrenmesini etkilemektir. Ancak, övme yermeden daha üstündür. Övme, öğrenmeyi olumlu olarak etkilemektedir. Öğrenmenin sonucunda haz duyma, tıpkı başarı gösterme gibi, öğrencinin gelecek sefere başka bir konuyu güdülenmesine yardım etmektedir.

Öğrenmede başarı gösterme, öğrenciyi daha ilerki öğrenim görevlerini yapmaya güdüler. Öğrenci, yaptığı çalışmaların başarıya ulaşacağını görürse öğrenmesi etkilenmiş, güdülenmiş olur. Böylece, başarının kendisi öğrenme için ödül olur. Bunun tersi olan başarısızlık da bir ceza etkisi yapar.

Öğrencilerin ilerlemelerini, hatalarını ve başarılarını bilmeleri onları öğrenmeye daha çok güdülemekte ve öğrenme daha fazla olmaktadır. Öğrenmeye etki yapan bütün değişkenler, öğretmenin rehberliği ile öğrenmeye olumlu bir etki yapar. Öğretmenin asıl görevi, öğrencilerin öğrenmelerine rehberlik etmektir.

Duyguları, güzelliğe ilişkin değerlerle beslenen çocuk, doğayı ve sanatı sevmekle kalmayacak, içinde yaşadığı çevre ile ilgili bilgi birikimini de sağlayacaktır. Bu yolla kazandığı sevgi öğrenmenin de kaynağını oluşturacaktır. Çocuğun resimlerinin gelişmesi kendisinin gelişimi ile ilgilidir. Resim-iş eğitiminde belirlenen amaçlara ulaşılabilmesi için

de çeşitli ilkelerin gözönünde bulundurulması gerekir.

“Her çocuğun yaratıcı olduğu unutulmamalıdır”⁸. Her çocuk, insan, düşünce, duygu, yeti güçleriyle, içinde yaşadığı doğayı daha yaşarır, yaşamın sorunlarının üstesinden gelmek için çaba gösterir.

“Akıl ve duygu varlığına sahip olan insanın, iki yönünden dengeli biçimde geliştirilmesi gerekir. İnsan, gerçeği yalnız akıl yoluyla değil, sezgi yoluyla da bulur. Gerçeği bulma da sezgilerimizin önemli bir payı vardır”⁹.

Yaratıcı bireyler yetiştirebilen bir eğitim dengesi kurma zorunluluğu kaçınılmazdır. Resim-iş dersi, her çocukta varolan yaratıcı güçleri ortaya çıkaracak olanakları yapısında taşır. Çocuk, içinde yaşadığı toplumsal, kültürel, ekonomik, doğal çevrenin aynasıdır. Kişiliği bu koşullara göre biçimlenir. Aynı yaş grubundan olsalar da, aynı çevreden gelseler de bireysel farklılıklar gözönünde bulundurulmalıdır. Amaç, çocuğa beceri kazandırmak değil, yaratıcılığa yönelmek olmalıdır. Beceri, alıştırma ve tekrar yoluyla kazanılan bir yetidir. Çocuk, kazandığı yeterlik yoluyla dolaylı olarak beceri de kazanmış olur. Yaratıcı yetilerin geliştirilmesinin çıkış noktasının duyarlık eğitimi olduğu unutulmamalıdır. “Resim yapmak, yaratıcı oyundur. Kuru bilgiler vermekten kaçınılmalı, ders sıkıcı olmaktan kurtarılmalıdır. Gerekli teknik bilgiler uygulamalar sırasında anlatılmalıdır. Çalışmalarda baskı ve sınırlamalar özgün yaratıcılığa ket vurur. Çocuk, evreni yetişkinler gibi görmeye zorlanmamalıdır. Çocuk dünyasını iyi tanımak gerekir. Her çocuk değişik ilgi ve anlatım biçimine sahiptir. Algılama tiplerinin ihtiyacına yanıt verecek bir eğitim programı izlenmelidir”¹⁰.

⁸ Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Eğitim Önlisans Programı, *Güzel Sanatlar Eğitimi*, Ünite 1-7, Eskişehir: 1988, s. 47.

⁹ MEB, *Eğitim Psikolojisi*, Ankara: 1970, s. 44.

¹⁰ Anadolu Üniv. Açıköğretim Fak. Eğitim Önlisans Programı, *Güzel Sanatlar Eğitimi*, 2. Ünite, s. 32-33.

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. YARATICILIK

Eğitimin genel amacı, her bireyde kişiliğin gelişmesine yardımcı olmak yanında, kişinin içinde bulunduğu, ait olduğu toplumsal grubun örgensel birliği ile uyumunu da sağlamaktır. Bunu gerçekleştirmek için de sanat eğitimi ya da estetik eğitim şarttır. Yaratıcılık sanatın ve sanat eğitiminin ayrı ve özel bir bölümü değildir. Yaratıcı yeti, insan yaşamının ve insan gelişiminin tüm yönlerinin temelini meydana getirir.

“Yaratıcılık tanımları çok değişiktir. E.P. Torrance yaratıcı düşünceyi bir sezgi süreci olarak kabul etmekte ve boşlukları, rahatsız edici ya da eksik öğeleri sezip, bunlar hakkında düşünüyü ya da varsayımlar kurmak, bunları sınamak, sonuçları karşılaştırmak ve olasılıkla bu varsayımları değiştirip yeniden sınamak demektir”¹¹.

Yaratıcılığın içinde merak, imgelem, buluş, özgünlük gibi öğeler vardır ve yaratıcı kişi, sorunlara yeni çözüm yolları bulan, karmaşık ve yeni düzeyde bir sentez yapabilir.

“Guilford’a göre beş zihinsel işlem sınıfı yaratıcılıkta önemli rol oynamaktadır. Bunlar; biliş, bellek, değerlendirme, yakınsak düşünme ve ıraksak düşünmedir. Zekanın bir

¹¹ İnci SAN, *Sanatsal Yaratma ve Çocukta Yaratıcılık*, Ankara: 1977, s.12.

yönü, kazanılmış bilgileri, belleği kapsar; bunların verileri, yakınsak ve ıraksak düşünme tarafından işlenir; bu işlenişlerin, kazanılmış bilgilere göre, az çok özgün ve yeni sonuçlara götürmeleri gerekir. Yakınsak düşünme, beklenen, belirli yanıtları yönelmiştir. Oysa ıraksak düşünme, çözülecek sorunu keşfedecek ve çözüme varmak için hangi adımlardan geçeceğini hiç bilmediği halde, yeni terimler ortaya koyacaktır”¹².

“Getszels’de “yaratıcılık, ister bilimde olsun, ister başka bir alanda sezgi ile akılcı imgelemeni ve özümleme yetisinin, düşlemenin ve denetimin ve düşüncenin ıraksak ve yakınsak yönlerinin birliğine dayanır” demektedir”¹³.

Yaratıcılık, düşünmenin yanında, duyular, duygular, imgeleme gücü gibi yetiler ve tümünün birbirleriyle bağlantısıdır. Bir anlamda bilinç ya da bilinç üstü bölgenin iki ana bölümü, imgelem ile tüm duygusal yaşam alanları yaratıcılıkta, zihin tüm yetileri, düşünceler, düşünme süreçleri, duygular, imgelem ve imgeleme etkileşim halindedir. Buluş’a yöneten yaratıcı eylem, bu yapının tüm parçalarını bir araya getirir, birleştirir.

“Sanatta yaratıcılığı Conrad şöyle tanımlamaktadır. “Kavram, duygu ve imgelemi içine alan bir yaratıcı arama, araştırma ve bulma sürecinin, algıdan doğmuş duyul ve duygu ve duygularla çağırılmış, etkili bir mecazın doğuşu, sürecinde başlangıç teşkil etmesi.

Plastik sanatlarda bu mecazın doğuşu, diğer sanat dallarında olduğu gibi, bilişsel ve biliş-öncesi aşamalardan gelen, kökeni alt-bilinçte olan imgelerin, yeni düzenlemeler haline dönüşmesi ve bunların dışı vurabilmesi için en uygun malzemenin bulunmasından sonra, malzemedeki, üretici düşünme süreçleri içinde somut biçime, yani maddeye aktarılması sürecidir”¹⁴.

“Bilişsel düşünme bilme ve algılamayı kapsar, sanat etkinliğinde, sanat formunun doğuşu sürecinde bilinçli bilme ya da bilinçli anımsama etkin rol oynamadan önce, biliş-

¹² JERSILD, *Çocuk Psikolojisi*, Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara: 1972, s. 24.

¹³ İnci SAN, *Sanatsal Yaratma ve Çocukta Yaratıcılık*, Ankara: 1977, s.14.

¹⁴ İnci SAN, *Sanatsal Yaratma ve Çocukta Yaratıcılık*, Ankara: 1977, s.16.

öncesi düşünme süreçleri rol oynamaktadır. Bilişsel süreç biliş-öncesi süreçler sonunda ortaya çıkan formların son biçimlerini ve niteliklerini kontrol eder”¹⁵. Yaratıcı etkinlikte bulunan çocuk, yanyana koyduğu renkleri, nesnelere, parçaların düzenlemelerini akılcı bir biçimde, planlayarak yapar. Yaratıcı edimin büyük bir bölümü, sezgisel yoldan olur. Bir düşünüyü derinlik kazandırmak ya da ayrıntılara inmek için yararlanılan ön yaşantılar bütünlük meydana getirir. Bunun oluşumunda güdüleyici rol oynayan, yaşantıdır. Sanat etkinliğinde güdüleyici güç bu yaşantıdan gelir. Bir çocuk belli bir yaşantısının resmini çizerken, yaşantı ile çağrışan ve yaşamdan seçilmişler resimde yer alacaktır.

“Biliş-öncesi süreçlerin önemli bir bölümünü de imgelem (hayal gücü) oluşturur. İmgelem, imgelerle düşünmenin yaratıcılığa dönük kullanımına verilen addır. Bu etkinlik duygusal ve duyumsal ve tüm malzemenin yapıcı ve öğretici olarak kullanılmasını içerir. İmgelemci düşünme yaşantılarının sınırını genişletir ve onları zenginleştirir; çünkü imgelem biliş-öncesi canlandıran bir araç gibidir. Aslında biçim verme, kavramlardan görsel yapılar yaratma sürecidir.

Yaratıcı insan, alışılmışın dışında sürekli yeni ürünler ortaya koyabilendir. Sanat eğitiminde yaratıcı düşünme, düşünceyi davranışa çevirme olarak ifade edilmektedir”¹⁶.

Yaratıcılık, daha önceden kurulmamış ilişkiler arasındaki ilişkileri kurabilme, yeni bir şema içinde, yeni düşünceler, yeni ürünler ortaya koyabilme yetisidir.

“Yaratıcılık olarak nitelediğimiz gizli güç, bireylere, değişimin, yeniliğin, uyarlayıcı, güdümlenici ögesidir. İnsanlarla hayvanlar arasındaki en büyük fark, insanın yaratabilmesi, hayvanın ise yaratamamasıdır. Yaratıcılık insanların tümünde varolan bir içgüdüdür. Yaşamın önümüze çıkardığı sorunları çözmek, yorumlamak için kullanılan bir içgüdüdür”¹⁷. Merak etmek, araştırmak, keşfetmek, denemek, sonuçta birşeyler

¹⁵ İnci SAN, *Sanatsal Yaratma ve Çocukta Yaratıcılık*, Ankara: 1977, s. 50.

¹⁶ Yücel GEL, *Çağdaş Eğitim ve Sanat*, İstanbul: 1994, s. 32.

¹⁷ Maria MONTESSOR, *Çocuk Eğitimi*, (Çev.: Güler Yücel), İstanbul: 1975, s. 36.

yaratmak, buluşlar elde etmek, insana özgü beceri ve güçlerdir. Yaratmak, için insanın yetenekli olması gerekmez. Özellikle çocukların yaratabilmeleri için duygusal özgürlük ve eldeki araçları çekinmeden, korkmadan kullanma olanakları sağlanmalıdır. Eğer böyle olanaklar ve ortam sağlanmazsa, çocuklar kendilerine olan güvenlerini yitirir, geliştiremez, onun yerine başkalarının yöntemlerini, çizgilerini, düşüncelerini kopya etmeye yönelir ve yaratıcılığı güdük kalır.

2.1.1. Çocukta Yaratıcılık

Yaratıcılık, insanın belli bir özelliği (yeteneği) ifade eder. Ama hangi özelliğini? Bilinen şeyleri, yeni biçimde kullanmak, şimdiye kadar, olduğundan başka bir biçimde birleştirmek. Algı, göz önündeki nesnelerin beş duyu yoluyla alınan izlenim işlemi olduğuna göre, sanatsal etkinliğin en önemli aşamalarından birini görsel algılama meydana getirecektir.

“Çocuğun dünyasını nasıl gördüğü üzerinde durmamız gerekir. Çünkü, Jersild’e göre, çocukların desen çizme yetenekleri, biçimleri dokunma duyusu yoluyla ayırdetme yetileriyle birlikte gelişmektedir ve her iki gelişim arasında tam bir koşutluk vardır”¹⁸.

Çocuğun gelişimi ilerledikçe eşyanın biçimsel öğeleri, renk gibi yüzeysel öğelere göre daha ağır basar. Okul öncesi çocuk, tek olarak figürleri algılamasına kıyasla, yeri ve yerin üzerindeki figürlerle bağlantısını yetişkine yakın derecede algılar. Ancak figürlerin biçimleri birbirinden değişikse çocuk güçlüklerle karşılaşır.

“Büyüklik-küçüklük kavramı ilk kez 3 ile 4 yaşları arasında belirir. Bu, çocuğun kendisini diğer nesnelere arasında bir başka nesne olarak görmeye başlamasıyla olur. Nesnenin, çocuğun bulunduğu yerden olan uzaklığı onun büyüklüğü hakkında bir yargıya varması bakımından önemlidir. Sözelimi, uçağın uçarken küçük, yerde iken çok büyük görünmesi, onda bunların iki ayrı şey olduğu kanısını uyandırır. Bazı çocuklar uçağın havalandıca büzüşüp küçüldüğünü sanmaktadır”¹⁹.

¹⁸ İnci SAN, *Sanatsal Yaratma ve Çocukta Yaratıcılık*, Ankara: 1977, s.73.

¹⁹ İnci SAN, *Sanatsal Yaratma ve Çocukta Yaratıcılık*, Ankara: 1977, s.74.

Çocukların yaptıkları resimler söz konusu olduğunda dokunsal ve görsel olmak üzere iki ayrı algılama tipi görülür.

Görsel tipteki bir çocuğun salt ve yalın bir betimleyici olmayacağı açıktır. Görsel tipteki çocuklar mecazlarını, doğrudan doğruya yaşantı hammaddesinden kurabilirler. Önce yaşantısını görme duyusu ile ilgili yanıyla sınırlıdır, kabaca dış çizgilerini çizer.

“Görsel tipteki çocuk için, yaşantının ayrıntılarının bilincinde olmak ve bu ayrıntılardaki değişiklikleri görebilmek önemlidir; çünkü bu ayrıntılar kendini çevreleyen dış gerçeklikte varolan etkilerin sonucudur.

Dokunsal tipteki çocuk öznel yaşantılarını görsel bir takım biçimlere dönüştürmeyi seçmez. Dokunsal tipteki çocuğun yarattığı bir yapıt nesnel olgulardan çokduyumlarla sınırlanır ve saptanır. Abartmalar bu tip çocuk için yaşantının en önemli yönlerini dikkat çekme aracıdır; o neyi “doğru” hisseirse ona ağırlık verir”²⁰.

Onun için öğretmenin görsel ve görsel olmayan ve salt betimleyici tipleri ayırabilmesi gereklidir. Nesnel olguları, bizlerin onları gördüğümüz biçimde betimleyen düzenlemelerle sergilemekte başarı gösteren çocuk betimleyici tip çocuktur. Çocuklar bir yaşantıya kendi algılama, anlama ve yorumlama tarzlarına göre tepki gösterirler.

“Kimi çocuk için anlatım, nesnel öğeler taşıyan, ama öznel olan bir anlatımdır; kimi çocuk için ise nesnel olan, öznel olan ile uygun ve elverişli bir biçimde kaynaşabilir”²¹.

Sanat eğitimi açısından önemli olan, sanat etkinliği sürecinde algının görsel bir form alması, görsel-imgeye dönüşmesidir. Sanat etkinliğindeki öğrenme süreci içinde düşünme fiziksel imgeler ve sembol-imgeler geliştiren bir düşünme sürecine dönüştürülebilmelidir.

Çocuk, sanat etkinliğinde güdülenirken, geliştirilmiş olduğu içgörüler sonucu kimi kavramlar geliştirebilir. Bu içgörüler, düşünüyü ve düşüncelerin planlanmış ve amaca

²⁰ LÖWENFELD, 1971, s. 265.

²¹ İnci SAN, *Sanatsal Yaratma ve Çocukta Yaratıcılık*, Ankara: 1977, s.76

yönelik bir etkileşimin ürünleridir.

Öğretmenin, çocuğu yaşantıları hakkında konuşurması, ona çeşitli yollardan duygu ve düşüncelerinin betimlenmesi sağlaması, bu gibi kavramların oluşmasına yardımcı yöntemlerdir.

Çocukların yaratılarında kullandıkları simgeler, onların gördükleri, işittikleri, tattıkları, bildikleri, dokundukları, duydukları, düşündükleri ve hakkında konuştuıkları şeyler için benimsedikleri işaretlerdir. Simge ve semboller çocuk için duyular, anlamlar ve çağrışımlarla doludur.

Sanat etkinliği sürecinde simge, bir yaşantının imgesidir. Simgeler, ancak çocuk kendi yarattığı renkler, biçimler, doku ve örüntülerin tanıdık bir şeyler ifade ettiğinin ayırında olduktan sonra ortaya çıkarlar.

“Öğretmenin, her çocuk hakkında, hangi tip güdülemenin daha yararlı ve uygun olduğuna karar vermesi gerekir. Düşünce olmaksızın boyama işlemleri yalnızca imgelemci oyunlar olmaktan öteye gitmez ya da birtakım bilinçaltı süreçlerin su üstüne çıkması demek olur ki; bu da istenen bir durum değildir.

Çocuk, öğretmen ya da herhangi bir büyüğün yönetimi olmaksızın, malzeme seçme işini kendi başına yapabilir. Ancak bu bir çeşit oyundur. Bilinçli bir yönelme değildir. Sezgi ve tepkilerin rol oynadığı böyle bir süreçte sezgi her ne kadar düşünceye dönüşebilse de, bir sanat eğitimi süreci için amaç değildir”²².

Ancak çocuğun oyun süreçlerinin eğitim açısından büyük önemi vardır. İlgi ve dikkat toplama oyunla gelişir. Evreni, doğayı somut yönleriyle tanımaya, araştırmaya oyun olanak sağlar. Karar verme, mantık yürütme yeteneğini oyunla kazanır.

“Çocuğun gelişmesinin doğasını bilmek gerekir. Çocuk, çalıştığında yaptığı işin ötesinde bir amaç gütmmez. Çalışmasının bütün amacı çalışmanın kendisidir. Oyun çocuğa

²² MEB, Eğitim Psikolojisi, Ankara: 1970, s. 39.

hareket özgürlüğü sağlar”²³.

Çocuklar, özellikle okul-öncesi dönemdeki çocuklar ben merkezci dünyalarında, duyularına göre malzemeye yaklaşacaklar ve biçim vereceklerdir. Çocuk, çizdiği resim bizim anladığımız anlamda güzellik ya da çirkinliği ile ilgilenmemektedir. Resmin çizim olarak varlığı değil, yapılması için tüketilen çaba ve kendisine verdiği kıvanç önemlidir. Kendini anlatmak için çizen çocuk, düşünce ve teknik yönden yetişkin sanatçıdan ayrıdır, fakat yaratma davranışı bakımından sanatçıya şaşılacak kadar benzer. Her ne kadar sanatçılar için plan yapmadan ve kendiliğinden, içgüdüsel ve sezgisel olarak yarattıkları söylenirse de, belli bir düşününün tasarlanıp işlendiği görülür.

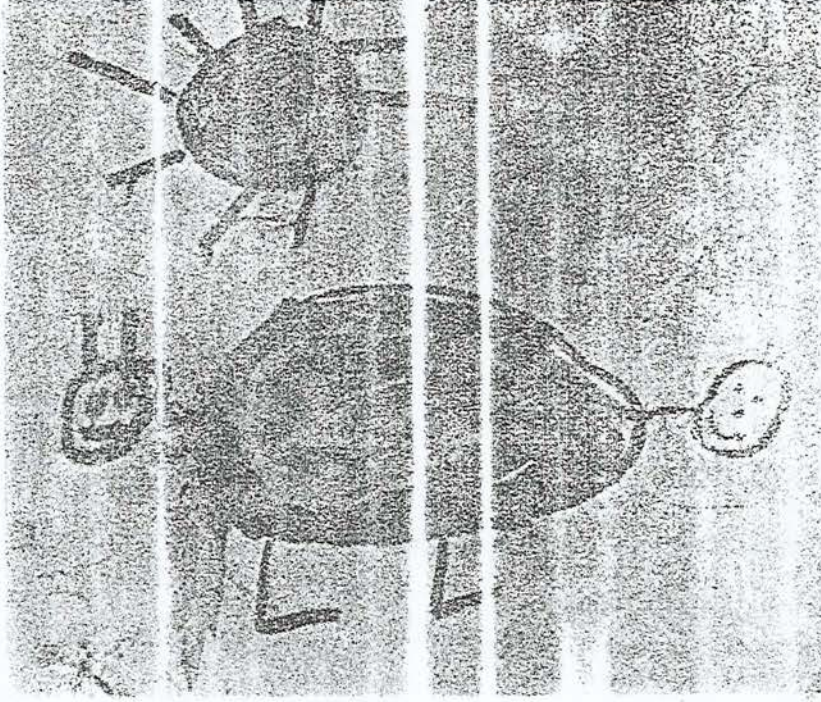
Çizme, boyama, inşa etme gibi etkinlikler karmaşık bir süreç olup, çocuk bu çabaları sırasında çeşitli öğeleri birleştirerek anlamlı bir bütün oluşturur ve böylelikle deneyim kazanır. Resim yaparken çocuk, konu seçimi ve yorumlamasıyla bize salt bir resim örneği vermemekte, resimden de öte bilgiler sunmaktadır.

“Çocuk bize resmi ile adeta kendisinin bir parçasını yansıtmakta olaylar hakkındaki duygu, düşünce ve görüş biçimlerini dile getirmektedir. Çocuk, yaratıcı çalışma için özel bir uyarma gereksinime yoktur. Her çocuk, herhangi bir engelleme olmaz ise, kendisinde varolan derin yaratıcılık dürtülerini kullanabilir”²⁴.

Resimdeki içerik, yaşanmış bir deneyimi yansıtır. Bu yaşanmış deneyimin anısı ya da sembolü resimde açık olarak vardır. Çocuk, genellikle tamamen amaçsızdır, plan yapmadan çizmeye koyulacaktır. Çizimleri, hızlıca ve sonucun tamamen doğru olacağına ilişkin belli bir güven içinde gerçekleştirir.

²³ Maria MONTESSOR, *Çocuk Eğitimi*, (Çev.: Güler Yücel), İstanbul: 1975, s. 39.

²⁴ Haluk YAVUZER, *Çocuk Psikolojisi*, İstanbul: 1993, s. 27.

Resim 1

“Res.1’de görülen hayvan çizimini ele alalım: Çocuk bir domuz resmi yapmak üzere işe başlamış, domuzun gövdesini temsil etmek üzere büyük oval bir form çizmiş, sol tarafa boyun simgesi olarak çabucak çizilen çizgi ve aynı çabuklukta çizilen içinde göz olarak noktaların ve bir ağız çizgisinin bulunduğu çember de hayvanın kafasını oluşturur.

Fakat çizdiği kafa, bir domuz kafasından çok bir çocuğunkine benzemiştir. Çocuk domuza özgü özellikleri ya da zihnindeki domuzla ilgili olarak geliştirmiş olduğu sembol-imgeleri düşünür ve kafanın üzerine abartılmış bir biçimde eklediği kulak ve gövdenin sağına çizdiği, kuyruğu simgeleyen çizgi bu anımsamanın sonuçlarıdır. Çocuk kuyruk olarak çektiği bir an boyun yerine kullandığı mecazla karıştırıp, kuyruğun sonuna bir kafa daha çizmektedir. Bu ikinci kafadan sonra çocuk, resimle olan ilgisini yitirmeye başlayıp mantık dışı düşünmeye başlamakta, en iyi bildiği konuları aklından geçirmekte ve ikinci kafada böylece gene bir çocuk kafası olmaktadır. Bundan sonra hayvanın ayaklarını çizmektedir. Çocuk bacaklar yerine kısa iki çizgi çizer, daha uzun yatay çizgilerde ayakları oluşturmaktadır.

Resme “ışık koymak” için sol üst tarafa da aceleyle bir güneş çizmiştir.

Conrad, bu çocuğun tüm simgeleri, asgari bir düşünmeden sonra, büyük bir hızla çizdiğini anlatmaktadır”²⁵.

Ancak, küçük çocuklarda sentez hakkında geliştirilmiş pek zayıf bir kavram ya vardır ya da yoktur.Çizimlerin ayrıntılarıyla uğraşırken, bütünü kavrayamazlar. Parçalar genellikle ayrı ayrı, tek tek çizilir, bütünü uyandıracığı etki düşünülmez.

“Çocuk yaratısını işlerken, içgüdüleri yoluyla, hangi malzemenin, biçimlendireceğini forma daha uygun düşebileceğini sezer, bu içgüdü doğal bir güçle yönetilir. Sezgi ise düşünmenin bir başlangıcı olabilir. Çocuk kimi zaman simgelerini de elindeki malzemeye göre seçer, çoğu zaman malzeme tarafından koşullandırılmış olur. Çocuk, yetişkinin geliştirmiş olduğu bir takım eğilimlerce ketlenmemiştir, her zaman canlı, taze, yeni ve sürprizli mecazlar yaratabilir”²⁶.

Sanat çocuğun yaşamında kolayca yer alabilmekte, onun yaşamının bir parçası haline gelebilmektedir. Çocuğun malzeme ile kavramları arasındaki bağlantıları kurabilmek için her zaman hazır ve istekli bir yapısı vardır. Oyun içgüdüleri kısa sürede sanat içgüdüleri haline dönüşür. İyi bir sanat etkinliğinin amacı, dengeli, uyumlu çocukların yetişmesidir. Sanat etkinliği süreci sürekli olan, bitmeyen bir süreçtir. Çocuk da sürekli değişmekte, büyüyüp olgunlaşmaktadır.

Eğitiminin görevi, bu organik gelişim sürecini izlemek olmalıdır. Çünkü sanat eğitimi, çocuğun öğrenme ve olgunlaşma sürecine de yardımcıdır.

Sanat eğitimcilerinin hemen tümünün birleştikleri bir nokta, çocuğun sanat etkinliğinde özgür bırakılması, bildiğince çizerek, kendi ölçülerini kendisinin saptamasının sağlanmasıdır. Çünkü çocuk yaşantı ve deneylerle öğrenir. Güdülenmesi gerekli olan, çocuğun enerjisidir. Bu enerji, etkili bir güdülemeyle yaratıcılığa yöneltilmelidir. Gözlem, bellek gibi yeti ve yetenekler çağrıştırmak, çocuğun değerlendirme yapabilmesine çalışılmalıdır.

²⁵ İnci SAN, *Sanatsal Yaratma ve Yaratıcılık*, Ankara: 1977, s.97 - 98.

²⁶ Haluk YAVUZER, *Çocuk Psikolojisi*, İstanbul: 1993, s.27.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1. ÇOCUK RESMİNDE GELİŞİM AŞAMALARI

Çocuk, simgesel bir anlatımı fantazi ve duyguları ile birleştiren iç dünyasını dile getiren bir dışavurumcudur.

Çocuk resmindeki gelişimi beş evrede ele almak mümkündür.

1. Karalama Devri (2-4 yaş)
2. Şema Öncesi Dönem (4-7 yaş)
3. Şematik Dönem (7-9 yaş)
4. Gerçekçilik Dönemi (9-12 yaş)
5. Görünürde Doğalcılık Dönemi (12-14 yaş).

3.1.1. Karalama Devri (2-4 yaş)

Her çocuk ilk resim eylemine karalama ile başlar. Gelişigüzel çizgilerin bütünü, belki de karalama dönemi bazı çocuklarda uzun sürer, bazılarında ise biçimli ya da anlamlı çizgilere dönüşür. Düzenli çizgiye başlayan çocuk zekâ ve el arasında oluşan kontrollü bir çizgi evrenine girmiş demektir.

“O çizdiği çizgilerle hareketleri arasında bir bağlantının varlığını keşfetmiştir”²⁷.

“Araştırmacılar ilk dönem karalamalarından çoğunun herhangi bir şeyi temsil etmek niyetiyle yapılmadığında birleşirler”²⁸.

Karalamalar yalnızca bir oyun ve alıştırma olarak görülmüştür. Arnheim’de buna benzer bir görüşü benimseyerek, bu ilk karalamaların temsiller değil büyük ölçüde motor hareketlerin ağır bastığı sunuşlar olduğunu ileri sürmüştür.

Yaşamın ilk yıllarında keşif ve içit girişimlerin içinde olan çocuk herşeye dokunur, dokunduğu objeler arasında kağıt da vardır. Eli amaçsız bir şekilde kağıt üzerinde çizgiler bırakır. Çocuk oluşan çizgiler görür ve onların yaratıcısı olduğunu anlar. Çocuk için kişiliğinin yansımasıdır.

Karalama evresinden önce çocuk bir eşyanın üzerinde çizdiği çizgilerle, kum üzerinde arkasından bir sopa çekerek yürüdüğünde meydana gelen çizgileri tren ya da ray olarak isimlendirir. Kağıt üzerine yaptığı ilk karalamaları; kalemin izlerini tren, yol ya da koşu olarak adlandırır.

“Luquet’in deyişiyile çocuk, grafik anlatışlara başlar, anlatırken çizer, çizerken anlatır. Düzgün bir biçimde çizilmesi zor olan hikayesinin bazı ayrıntılarını kısa karalamalarla işaret etmek ona yeterli gelir”²⁹.

“Bir gün çocuk yaptığı çizgileri adlandırmaya başlar. Örneğin “Bu bir tren” der. Bu dönemde çocuk bir evrim yoluna ve böylece imgeleme bağlı düşünüşü geçmiş olur. Karalama devrinde olan çocuğun öğretmenin bu düşünce dünyasında güven ve cesaret vermesi, yardımcı olması gereklidir”³⁰.

Kurşunkalem, tebeşir gibi malzemeler ilk çizgiyi oluşturma olanağı verir. Kalem ya

²⁷ Zerrin KEHNEMUYİ, *Çocuğun Görsel Sanat Eğitimi*, İstanbul: 1993, s. 22.

²⁸ Haluk YAVUZER, *Resimleriyle Çocuk*, İstanbul: 1993, s. 32.

²⁹ Haluk YAVUZER, *Resimleriyle Çocuk*, İstanbul: 1993, s. 33.

³⁰ Zerrin KEHNEMUYİ, *Çocuğun Görsel Sanat Eğitimi*, İstanbul: 1993, s. 24.

da tebeşir ile rastlantı ve taklit sonucu, çocuğun ilk çizgiyi çizmeyi başarması, ona gücünün ilk ortaya çıkışı gibi gelir.

Çocuk ilk başarısını araştırmaya ve istemli olarak onu anlamaya çalışır. Başarılmış olan bu eylemi tam bir beceriye dönüştürene kadar tekrarlar. Zaman içinde çocuk deneye deneye kalemi isteğine uygun bir biçimde yönlendirecektir. Dik, yuvarlak, kırık çizgiler birbirinin üzerine gelmiş ve karışmışken, zamanla şekiller farklılaşmaya başlayacaktır. Çocuk yeteneğini geliştirinceye kadar mekanik olarak üretmek ister.

“Wallon’a göre “resim kendiliğinden doğar. Çocuğun kendine özgü çizgilere verdiği yorum”a denir.

2-4 yaşlarına rastlayan karalama evresindeki gelişimin belirli bir düzen içinde olduğu görülür. Başlangıçta kağıdın üzerine gelişmiş güzel konan işaretler, şekiller görülen karalama zamanla yetişkinler tarafından taşınabilecek çizgilere dönüşür.

1-4 yaş arasındaki dönemde çizgilerdeki hızlı bir gelişimin olduğu dikkati çeker. Genel anlamda bu karalamalar 3 ana kategoride toplanır. Bunlar:

1. Kontrollü karalamalar,
2. İsimlendirilen karalamalar,
3. Bir rahatsızlığı dile getiren karalamalar.

Başlangıçta parmaklar ve tümüyle el, çizgi çizebilmek için yeterli kontrole sahip değildir”³¹.

Gelişigüzel çizgilerin sık sık tekrarlandığı görülür. Çocuk kontrollü karalamaya başladıktan sonra görsel kontrolden ve yaptığı işaretlerden haberdar olur. Keşfetmeye başlamıştır artık. Gelişigüzel çizgiler çizen çocuk yetişkinin çizdiği resimleri görerek etrafındakilerine grafiksel yetiyi farkederek. Çocuk objelerin belirsiz ayrıntılarını fark etmesine rağmen bir süre daha karalamaları sürdürür. Ve çizgilerine hiçbir yorum getirmez. Ancak bir gün çocuk çizgileriyle gerçek objeler arasında belli belirsiz

³¹ Haluk YAVUZER, Resimleriyle Çocuk, İstanbul: 1992, s. 34

benzeşmeler bulur. Çizgiyi objenin yansıması olarak görür. Ve artık onlar hakkında yorum yapmaya başlar. Kuşkusuz bu yorum bir çocuktan diğerine değişir.

“İlk defa resim yaptığını gören çocuk, bundan büyük bir haz duyar. Ama bu sevinç pek uzun sürmez. Çünkü çocuğun çizgilerinde farketdiği benzerlik başlangıçta rastlantıdan kaynaklandığı için hemen tekrarlanamaz, çizgilerinde yeniden benzerlikler belirir.

Bundan sonra da çizgilerinin rastlantı sonucu değil, sürekli olarak objeye benzeye-bileceğini anlar. İşte o anda çocuk her çizgisine yorum getirmeye, bununla birlikte rastlantısal benzerliği kendi isteğiyle sürdürme yeteneğini elde etmiş olur. Gitgide sürdürdüğü bilinçli egzersiz ve tekrar girişimleri sonucu bu yetisini güçlendirir. Çocuk artık isteklidir. Gerçek anlamda resme hazırlık niteliğindeki evre bitmiş olur”³². Çocuğun kaslarına egemenliği arttıkça çizgilerinin yönünde denetim altına girdiğini görürüz. Karalamalar artık daha amaçlı ve sistemlidir.

2-4 yaşları arası denetsiz hareketlerden dengeli fiziksel güce ve imgeleme gücüne dayanan etkinliğe geçiş dönemidir. Gene bu dönemde önemli bir aşama çocuğun karalamaları sırasında bazı öyküler anlatmaya başlamasıdır. Bu imgeleme dayanan etkinlik kağıttaki çizgilerle dış dünyada görülen nesnelere arasında yine imgelere dayanan bir benzerlik görmekten doğar; bunlar rastlantısal bağlantılar olabileceği gibi çocuğun, yetişkinler tarafından kendisine gösterilen hakkında öyküler anlatılan resimlerden etkilenmesi de olabilir. Her iki durumda da bu aşamayı geçiren çocuk artık insanları imge diliyle düşünmeye başlamıştır.

“Gassel’in araştırmalarına göre, 3 yaş ve sonrasına rastlayan bu dönemde çocuk bol renkli boya kalemi ister, kalemle çizdiğinde cisimlere benzer çizgileri daha belirgindir, fırça ile boyadığında ise fırça darbeleri artık çeşitli ve ritmiktir, bazen bütün bir sayfayı tek bir renkle kaplayabilir ya da değişik renkleri büyük lekeler halinde kullanır. Çocuk eserinin, kendi deyimiyle ilişkisini kurma gereksiniminin bilincine varmıştır.

³² Haluk YAVUZER, *Resimleriyle Çocuk*, İstanbul: 1992, s. 36.

4 yaşına geldiğinde çocuk kalem ya da fırçayı yetişkinler gibi tutar. Büyük bir dikkat ve titizlikle çalışır, şekiller çizer, kabaca harfe benzer şeyler yazar. Nesnelere az ayrıntılarla belirtmeye başlar. Cisimlerin büyüklükleri ve mekanla olan bağlantıları zayıftır. Kendisi için çok önemli olan bazı ayrıntılar çok büyük çizilir. Karalama dönemi sonlarına doğru insan çizmek için yapılan ilk girişimler oldukça basittir. 3 yaşında bir daire çizmeye başlayan çocuk buna bazen göz yerine iki nokta ekler, buna yapışmış iki dikey çizgi ise bacaklarıdır. 4 yaş çocukları kolları ile bacakları temsil eden uzantıları kafaya ekleyerek çöp adam çizerler. Bu yaş çocuğu için insan figürü en sevilen konudur. Bu şematik çizimler bazen istenen konunun görüşünden çok birer simgedir de³³. Genelde 4 yaş civarında çocuklar oldukça tanınabilecek biçimler çizmeye başlarlar. Bununla beraber kesin olarak bunların ne olduğunu söylemek oldukça zordur .

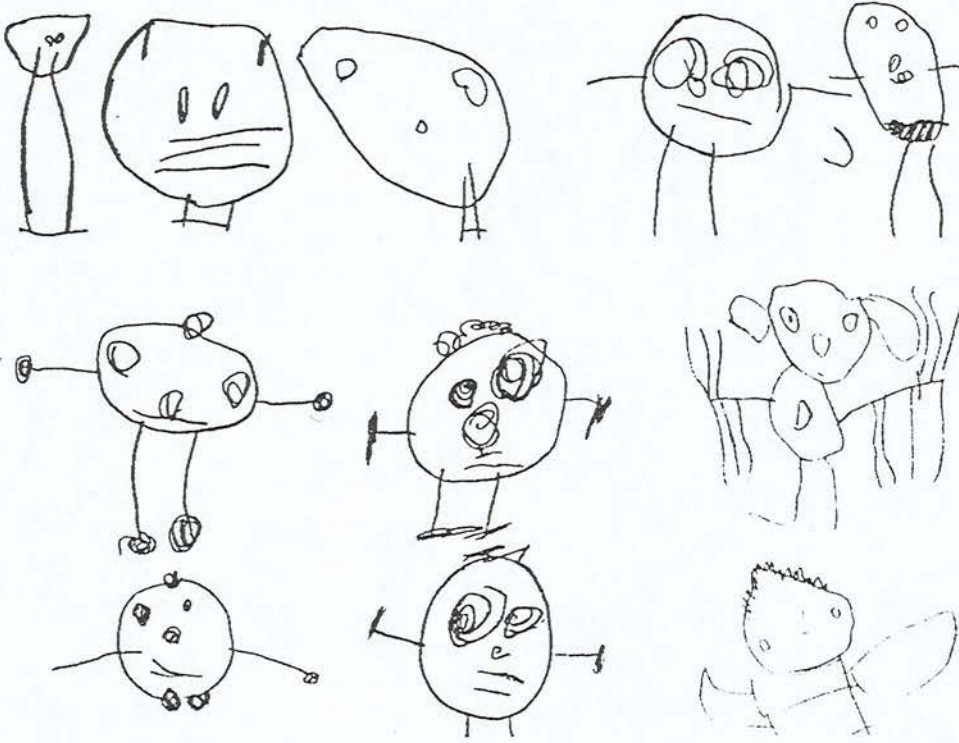
“Bu evrede çocuğun başarılı olabilmesi için kendisine sunulan malzemeye çevre tutumunun büyük önemi vardır. Çocuğun her alanda deneysel girişimine sağlıklı bir ortam hazırlanmışsa, ilk çocukluk uyumlu ve dengeli geçer.

Anne-babanın, çocuğu yönlendirmesi, ona çizme olanağı hazırlama ve malzemeyi kullanmaya cesaretlendirme şeklinde olmalıdır³⁴.

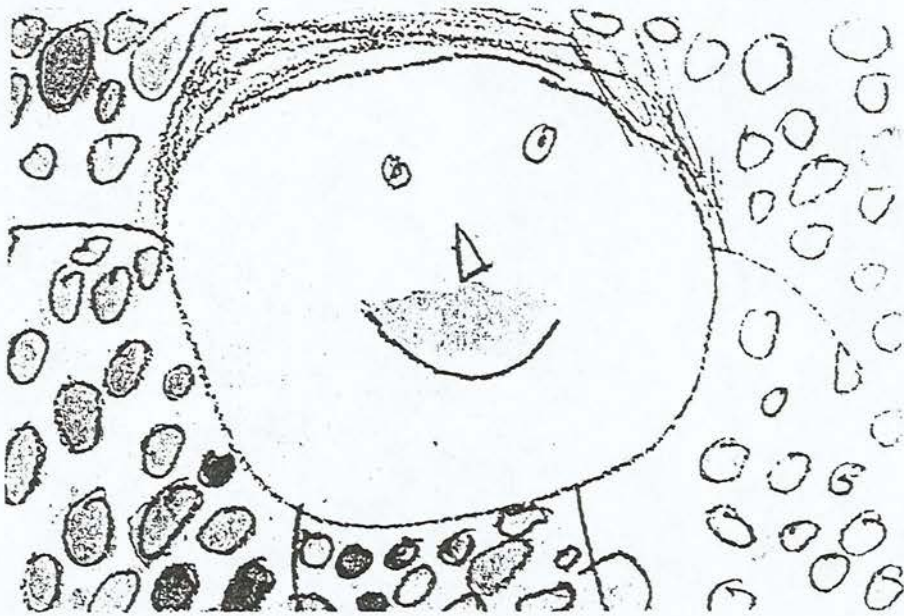
---

³³ İnci SAN, *Sanatsal Yaratma ve Yaratıcılık*, Ankara: 1977, s.99.

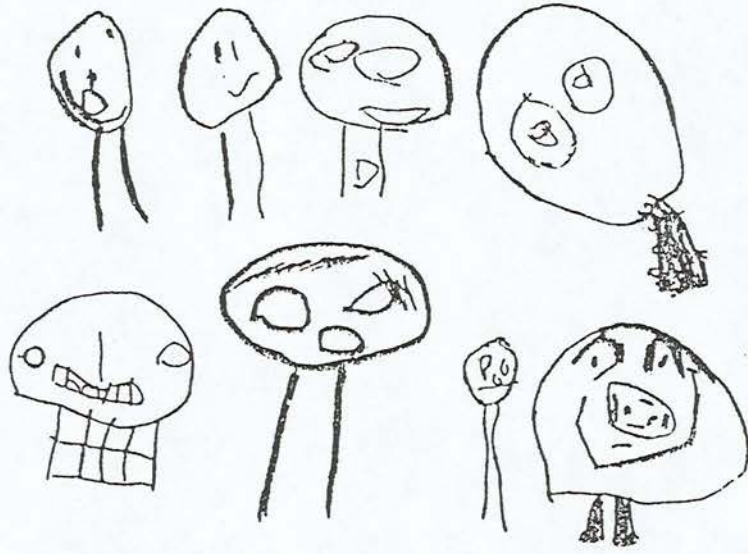
³⁴ Haluk YAVUZER, *Çocuk Psikolojisi*, İstanbul: 1993, s.209.

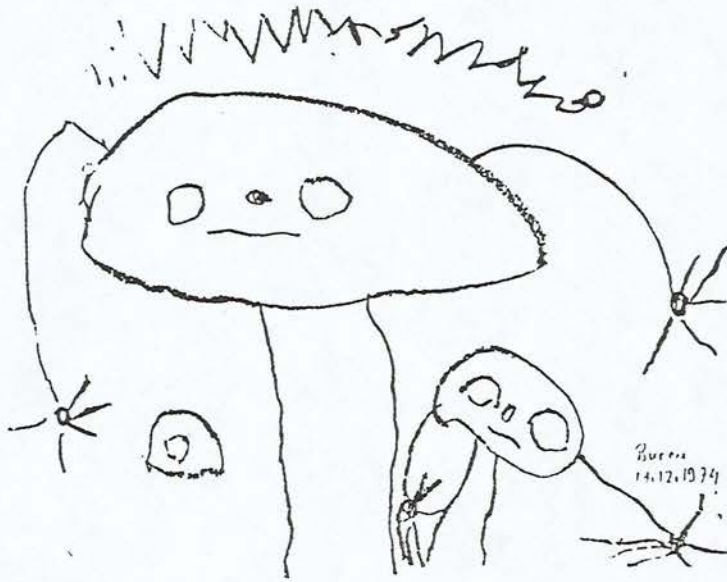
Resim 2 : Karalama Dönemi (4 Yaş)

Resim 3 : Karalama Dönemi (4 Yaş)

Resim 4 : Karalama Dönemi (3 Yaş)

Resim 5: Karalama Dönemi (3 Yaş)

3.1.2. Şema Öncesi Dönem (4-7 yaş)

Şema öncesi dönem çocuk, canlandırmak istediği kavramda ilişik kurma kaygısını yaşamaya başlar. Bu onu çok sevindirir. Özellikle insan figürü için ölçümleşmiş simgelerin sık sık tekrarlanması, figür ve nesnelere kağıdın altında yer alan çizgi üzerine sıralanışı.

“Çocuk 6 yaşına yaklaştıkça, çevresiyle ilişkisi arttıkça resimlerinde ve diğer yaratıcı etkinliklerinde oranla daha gerçekçi olmaya başlar. Bu dönemde dairesel ve uzunlamasına çizgilerin biçimlenmeye başladığı görülür”³⁵.

5-6 yaşlarında çocuk kendi duygu ve düşüncelerinde ortaya koyacak girişimlerde bulunur. 5 yaş çocukların çoğunluğu insan figüründe bir kafa ve bir gövde çizerler. Kafada gözler, birburun ve bir ağız olur. Kollar ve bacaklar ise artık gövdeden çıkar.

Burt’a göre bu yaşta insan figürü oldukça doğru ve taslak biçiminde simgesel bir şemadır. İlerleyen her yaşta boyun, parmaklar, kulaklar, gözbebekleri gibi özellikler eklenir.

5 yaşındaki çocuk grafik sembollerle uğraşır. Ve zamansal keşiflerinin de yardımıyla daha realist olur. Bu yaş çocukları amaçlı resimler yaparlar.

Bu gelişim aşamasında çocuk yeni kavramlar peşindedir. Çizdiği canlandırdığı simgelerde durmadan değişmektedir. Bugün çizdiği insan figürü ile ertesi gün çizeceği insan figürü birbirinden ayrıdır. Bu yalnızca insan figürü için değil, aynı zamanda ev ve ağaç figürleri içinde geçerlidir.

“Geleneksel görüşe göre, bu dönem çocuğu arka arkaya duran nesnelere ayrı ayrı çizimleri, gördüklerini değil bildiklerini çizimlerinden kaynaklanmaktadır.

Sonuç olarak çocukların çizimlerinin gerçek anlamda değerlendirebilmek için

³⁵ Haluk YAVUZER, Resimleriyle Çocuk, İstanbul: 1993, s.44.

çocuğun bulunduğu çevre ve özellikleri, ailenin özellikleri ile birlikte ele alınması gerektiği de anlaşılmaktadır.

Çocuk aynı anda görülmesi mümkün olmayan çeşitli manzaraları betimlemek için ilginç bir yöntem kullanır.Örneğin, bir objenin içinde veya arkasında bulunan ve görünmemesi gereken şeyleri sanki görüyormuş gibi çizer.bir evi önden çikerken aynı zamanda içine insanları da oturtur. Böylece evi saydamlaştırır”³⁶. Resimde saydamlık (Röntgen resim); çocukların var olduğunu bildiği ama normal olarak göremediği öğeleri vardır, bunun sonucunda saydam ya da röntgen çizim denen şeffaf resim ortaya çıkar.

Freeman, iki tür röntgen resmi arasında ayırım gözetmiştir. Birinci türe, çizimlerde gerçek dünyada hiçbir zaman görünür olmayan birşey resmedilir. Örneğin, anne rahminde bir bebek ya da örümceğin midesinde bir sinek.

İkinci tür saydam resimde ise bu yaştaki çocuklar örneğin ana binmiş bir adamın, normal olarak atın öbür tarafında kalan ayağını da atın bedeni içinden görünecek şekilde çizerler. Konuları genellikle çizebildiği objelerdir. İnsan, araba, kuş vs.

Özellikle büyük bir kağıda çiziyorsa kağıdı tamamıyla doldurmak ister. Ve bu objelerden yararlanır. Benzetmeler yapar, başarısını tekrarlamak için çalışır. Çocuğun çizdikleri onun o anda kafasında olan şeydir. Çocuk, hayvanları çoğu kez insan başlı, hayvan gövdesi çizer.

Çocuk resimlerdeki kavramların gelişimi ve bunların gerçekle olan ilişkileri, çocukların düşünme süreçleri konusunda bilgi edinmemizi sağlar. Çünkü bu dönem, düşünme kalıplarında da süratli değişimlerin gerçekleştiği bir dönemdir.

Çocuklar, tanıyıp bildikleri nesnelere çizerler. Şema öncesi dönemdeki çocuk renkte hiçbir ayırım yapmaz, kararlaştırmaz. Renklerin, özellikle üç ana rengin adlarının öğrenilmesi de 4 ila 5 yaşlarına rastlamaktadır.

³⁶ Haluk YAVUZER, Resimleriyle Çocuk, İstanbul: 1992, s. 49.

“Karalama aşamasında renge pek önem vermeyen 4-5 yaşlarında çocuk, parlak ve açık renklerden başlayarak, renk kullanmaya doğru gidecektir. Hangi renkler çocuğun hoşuna gidiyorsa o rengi kullanacaktır”³⁷.

Genelde küçük çocukların, canlı renklerden hoşlandıkları, daha ilerki yaşlarda ise çizgiyi daha çok sevdikleri belirtilir. Çocukların renk evrenine ilgi duydukları konusunda kuşku yoksa da, her renge aynı derecede ilgi duydukları söylenemez.

5-8 yaş çocukları arasında yapılan bir incelemede kırmızı vesarı, deniz mavisi ilk sırayı alırken; siyah, beyaz, gri ve kahverenginin daha itici bulunduğu saptanmıştır. 9-10 yaş çocuklarında ise kırmızı, yeşilimsi mavi, gri, kahverengiye karşı ilgisiz kaldıkları görülmüştür. Tüm bu araştırmalar, çocukların değişik yaşlarda, değişik renkleri algıladıklarını belirtmektedir.

Sıcak renk seçen çocukların çoğunlukla sevecen, uyumlu ve işbirliğine önem veren kişiler olduğuna dikkat çekerler. Sıcak renkler, kırmızı, sarı, turuncu; hemen gözü kamaştırıcı bir özelliği vardır. Sıcak renkler dinamiktir. Kırmızı; güneş, ateş, alev gibi ısı veren olayları hatırlattığı gibi hareketli ve dinamiktir de. Uzun zaman seyredilmesi kişide sinir gerginliği meydana getirir, tansiyonu çoğalttığı gibi nabzın atışını da artırır.

Turuncu ve Sarı'nın titreşimi kırmızıdan azdır. Neşe ve hareket hissini verir. Buna karşılık soğuk renkleri seçen çocukların ise iddiacı, çekingen, güçlkle kontrol edilebilen ve uyumsuz davranışlarıyla dikkat çeken çocuklar olduklarını belirtmektedir.

“Soğuk renkler, mavi, mor, yeşil; durgun ve dinlendiricidir. Yeşil, dinlendiricidir. Mavi, yeni düşüncelerin doğmasına yardımcı olur. Mor, hüznün ve içe dönüklüğü verir”³⁸.

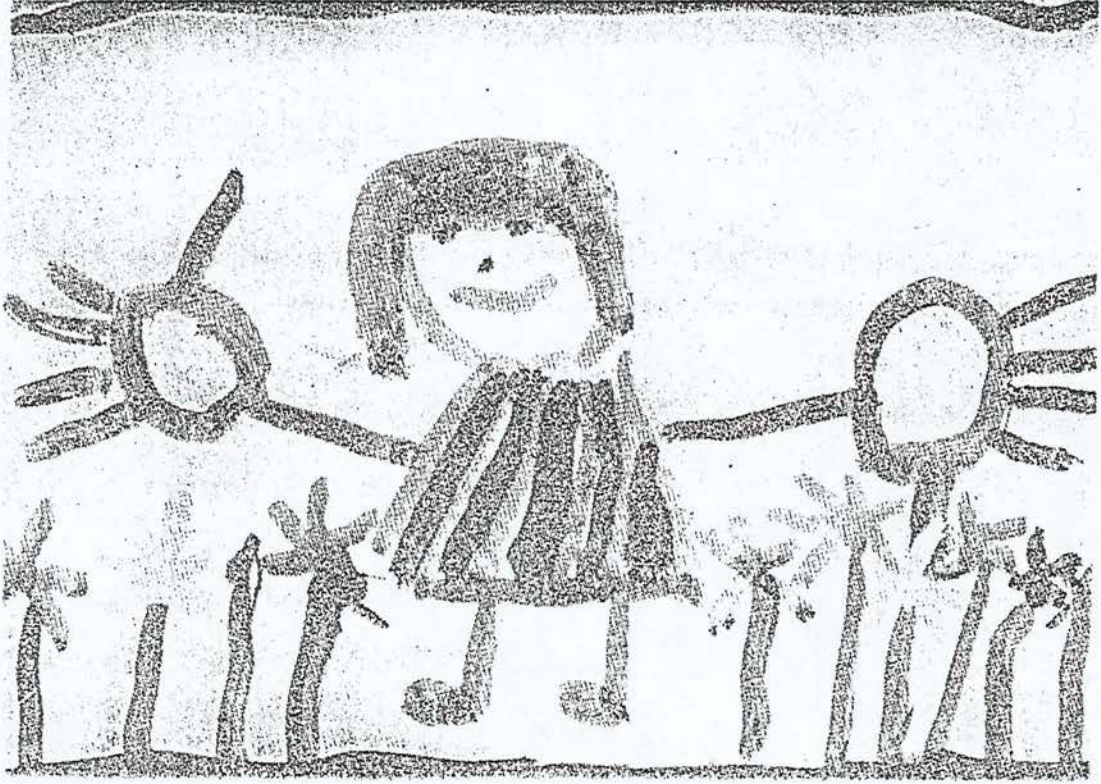
Bu dönem çocuğu kavramlarını bağımsız bir şekilde sunmaya çalışır.

³⁷ Haluk YAVUZER, *Resimleriyle Çocuk*, İstanbul: 1993, s. 72

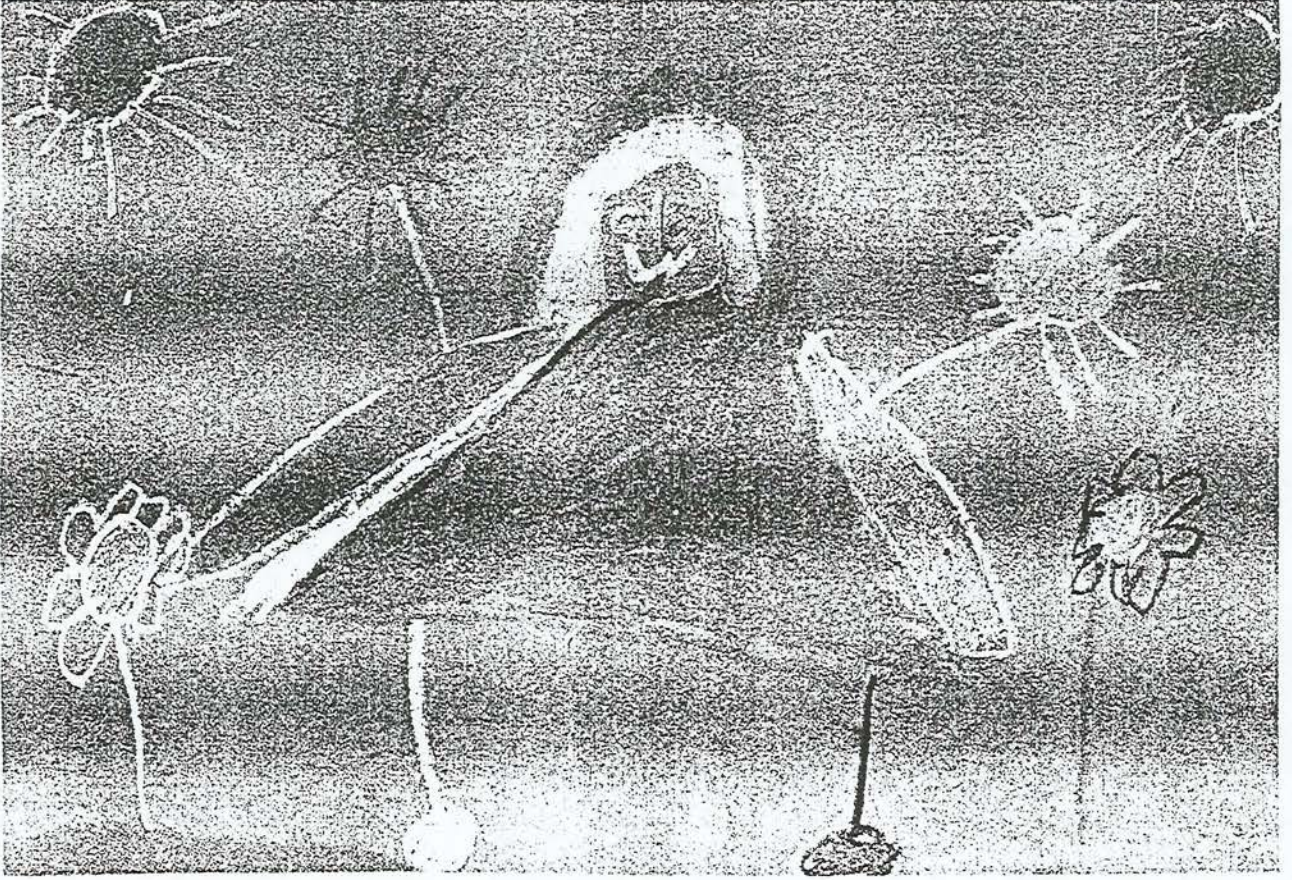
³⁸ Nurullah BERK, *Resim Bilgisi*, İstanbul: 1968, s. 32.

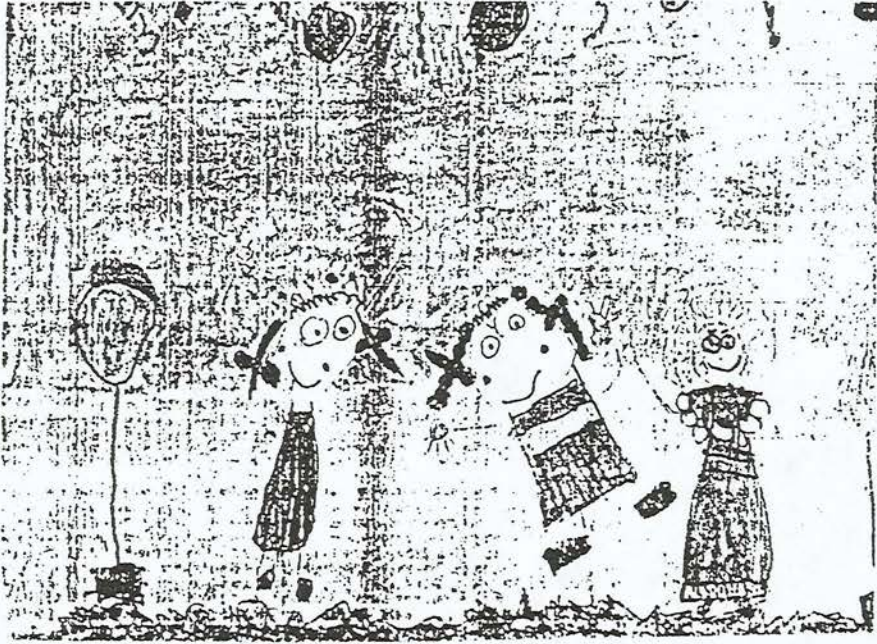
Resim 6 : Şema Öncesi Dönemi (5 Yaş)

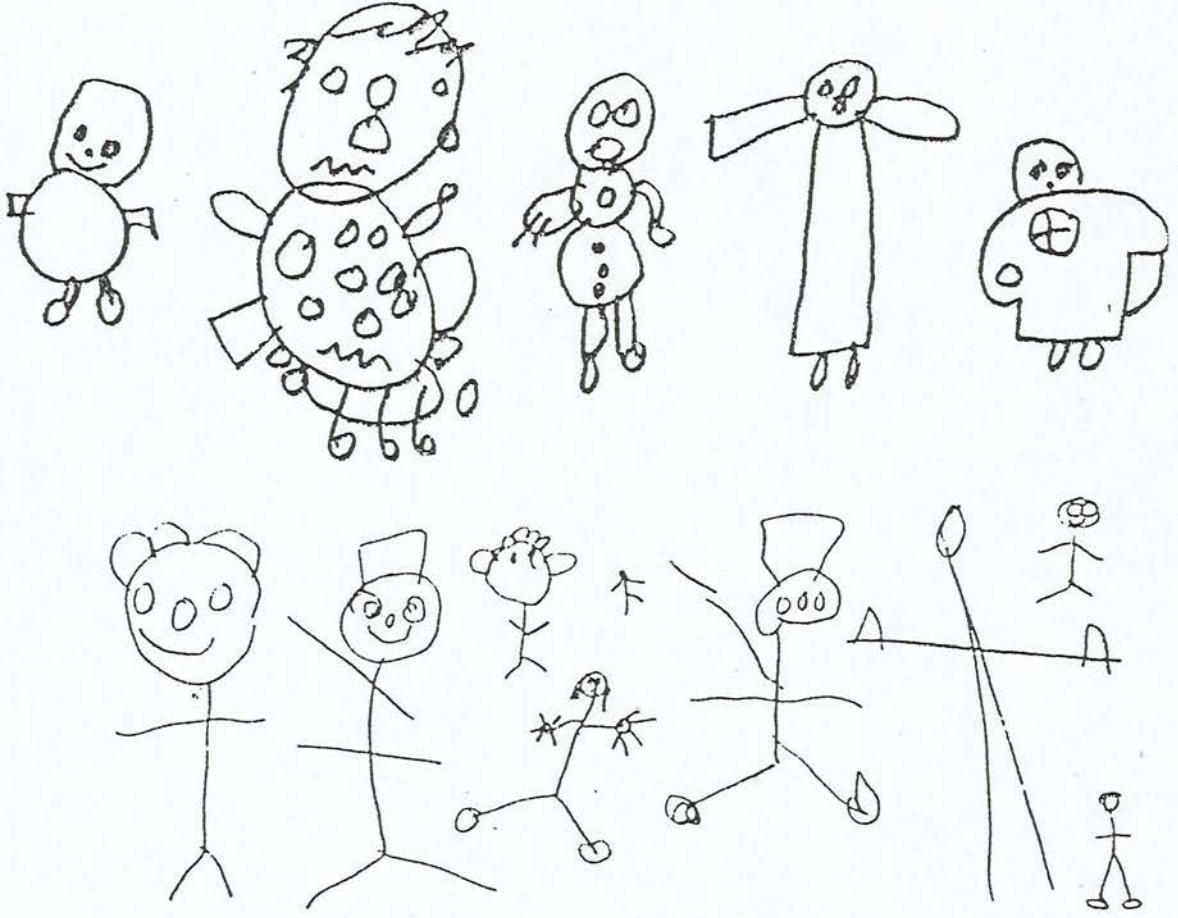
Resim 7 : Şema Öncesi Dönem (5 Yaş)

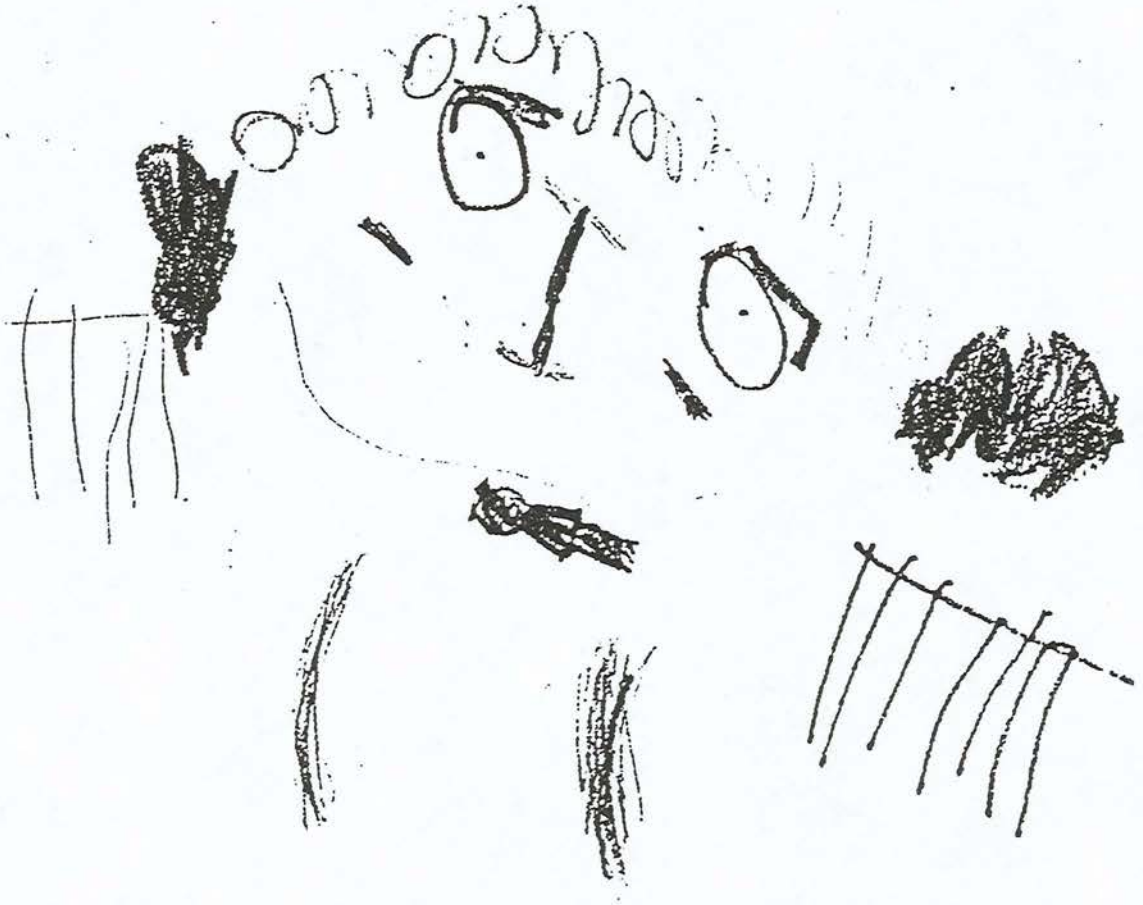
Resim 8 : Şema Öncesi Dönem (5 Yaş)

Resim 9: Şema Öncesi Dönem (5 Yaş)

Resim 10 : Şema Öncesi Dönem (5 Yaş)

Resim 11 : Şema Öncesi Dönem (5 Yaş)

3.1.3. Şematik Dönem (7-9 yaş)

Çocuğun, birşeyi nasıl gördüğü, o şeye verdiği duygusal anlam deneyimleri, bir objeye dokunarak ya da objenin nasıl hareket ettiği veya davrandığını izleyerek etkilenmesi şemanın oluşunu belirler.

Çocuk, resimlerindeki temsili şekilleri objelerle sınırladığında “bu ağaç”, “bu bir adam” şeklinde, resminde oldukça net bir şema görülebilir.

“Çocuk 7 yaşlarında insan figürü çizimlerinde belirli, bilinen bazı sembolleri kullanmaya başlar ve bedenin parçalarını kendi aktif bilgisine dayanarak tanımlar. Çoğunlukla gövde yerine elbise çizilir. 7 yaş çocuğunun genel şeması bu parçaların çoğunu kapsar. Şemalar geometrik şekilleri de içerebilirler. Üçgenler, kareler, daireler ya da düzensiz şekiller vücut şeması için de kullanılır. Çocuk artık kendilerine özgü bir bakış açısına sahiptirler”³⁹.

Çocuk büyüdükçe görsel açıdan daha gerçekçi olmaya başlar. 8 yaş üzerindeki çocuklar çizimlerinde yalnızca tek tek nesnelere değil ama nesnelere arasındaki ilişkilerde de derinliği vermeye çalışarak resim yaparlar. Çocuğun resimlerinde görülen mekan ile ilgili değişiklikler de önemli göstergelerdir. Çocuğun ilk kez çevresinin bir parçası olduğundan haberdar oluşu, resimlerinde “yer çizgisi” adı verilen sembolün kullanılmasıyla başlar.

Resimlerde yer çizgisine karşılık bir de gök çizgisi görülür. Genellikle kağıdın üst tarafına gökyüzü için ayrı bir yatay çizgi çizilir. Bu çizgi ile yer çizgisi arasında kalan yer çocuk tarafından “hava” olarak adlandırılır.

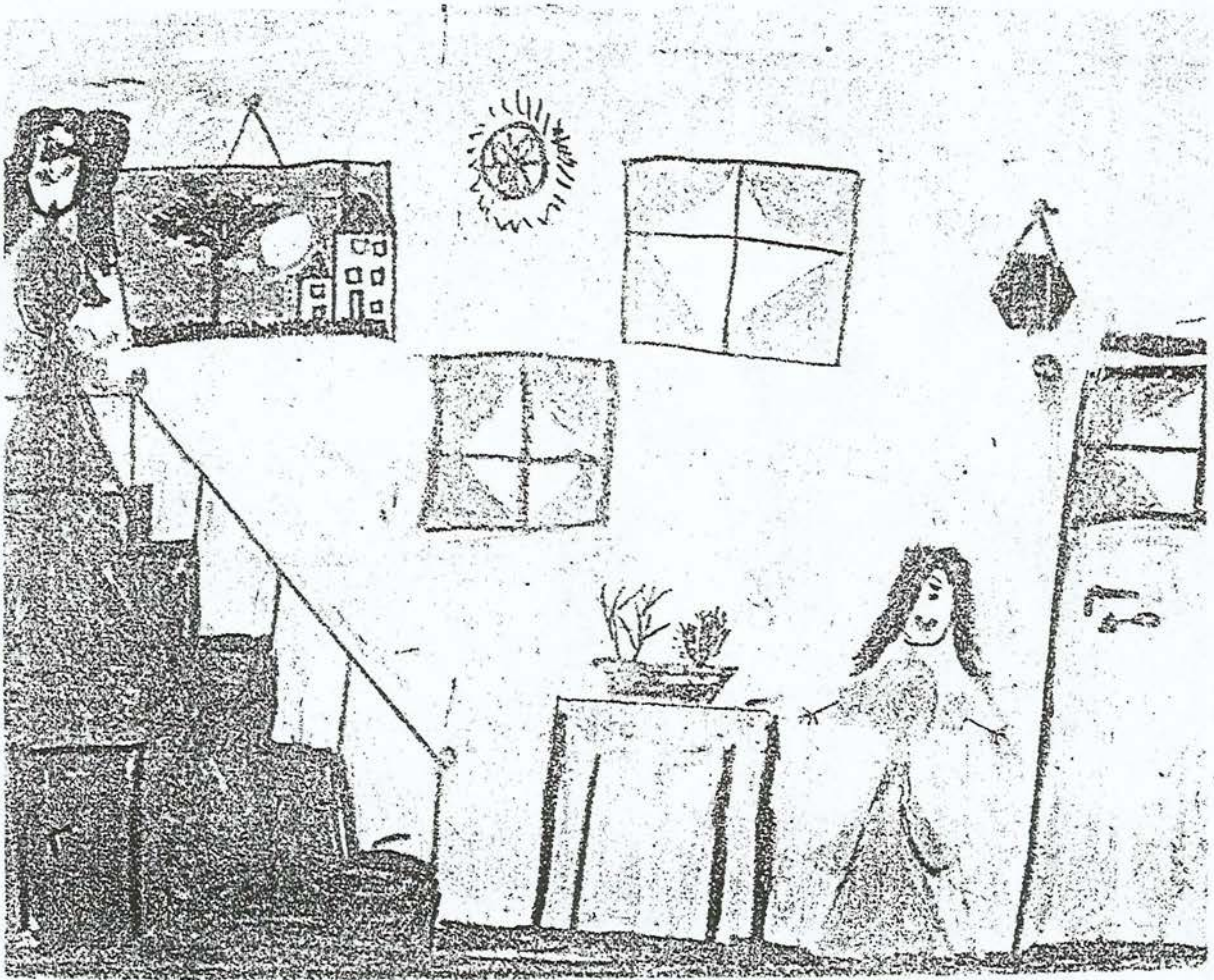
Okul öncesi dönem çocuğun resimlerinde yer ve gök çizgilerini kullanmaya başlaması, onda, kavram ve mekan arasındaki ilişkilerin erken oluşmasının ilk belirtisidir. Çocuğun resimlerinde kendini yer çizgisi üzerinde çizmesi ile de, kendini diğer insanlarla

³⁹ Haluk YAVUZER, *Resimleriyle Çocuk*, İstanbul: 1992, s. 56.

ilişkili olarak görmeye başladığını anlıyoruz. Bu dönemde çocuk kendini çevrenin merkezi olarak görmektedir.

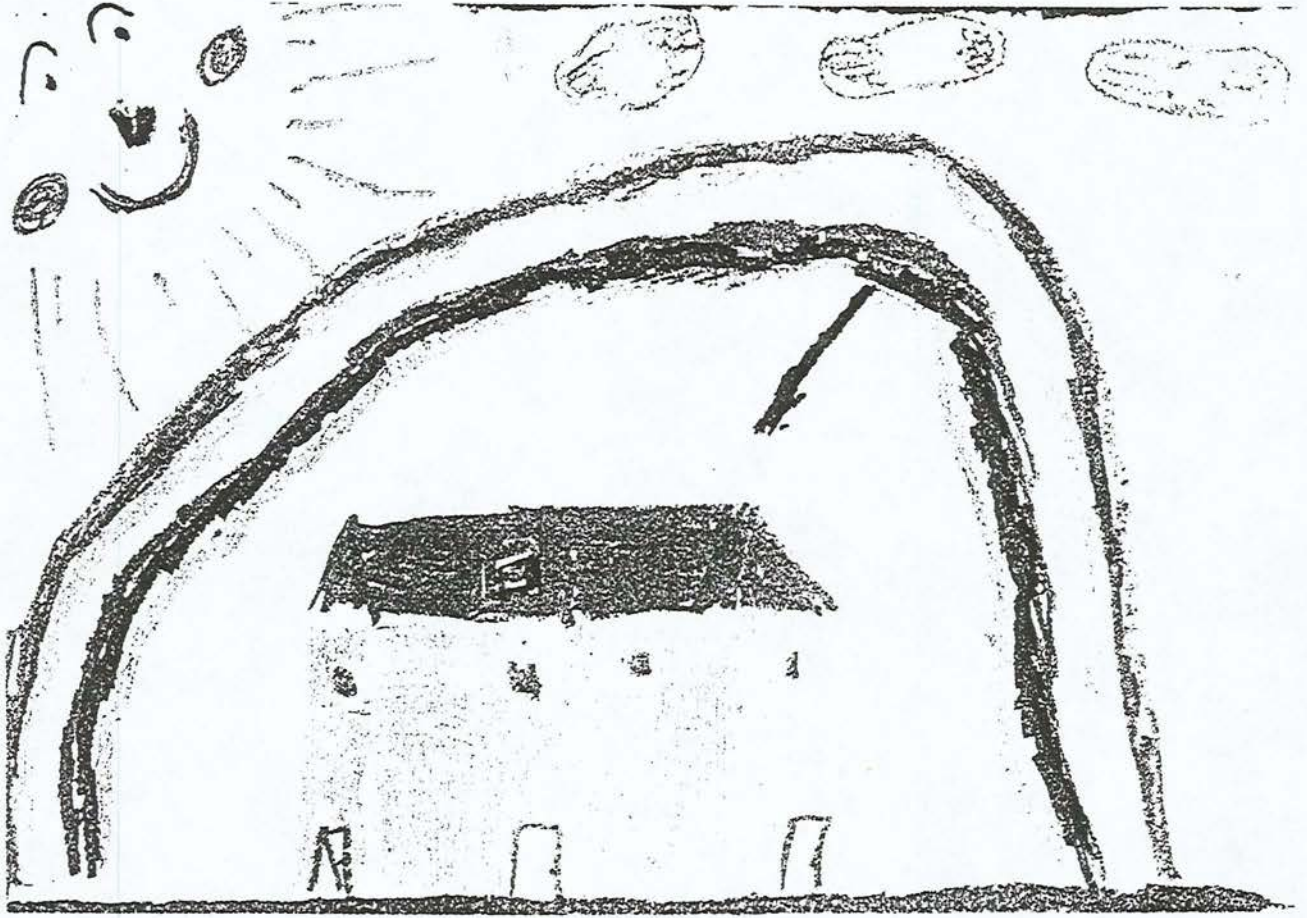
“Çocuğun bilgisi, onun dünya anlayışını ve ilgilerini açıklamaktadır, işte resimlerde görülen de budur. Çocuğun şemayı farklılaştırma arzusunun derecesi, şemanın kapsamının karakteristik özelliklerini bilmek isteği, çocuğun araştırma isteğini gösterir”⁴⁰.

Sanatın, çocuğun zihinsel canlılığına, bilgisini geliştirerek katkıda bulunduğu tartışılmaz. Çocuk resimde kendini ve çevresini anlatır.

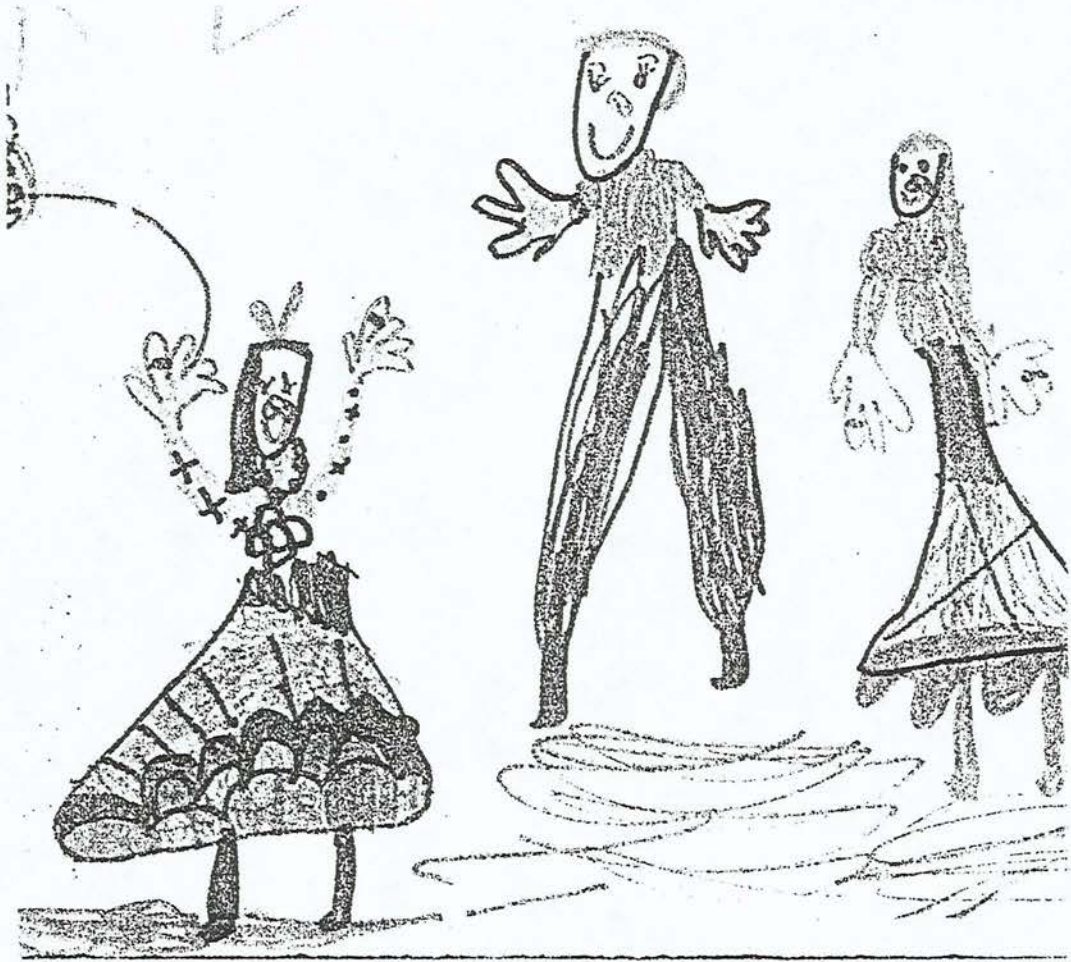

Resim 12 : Şematik Dönem (7 Yaş)

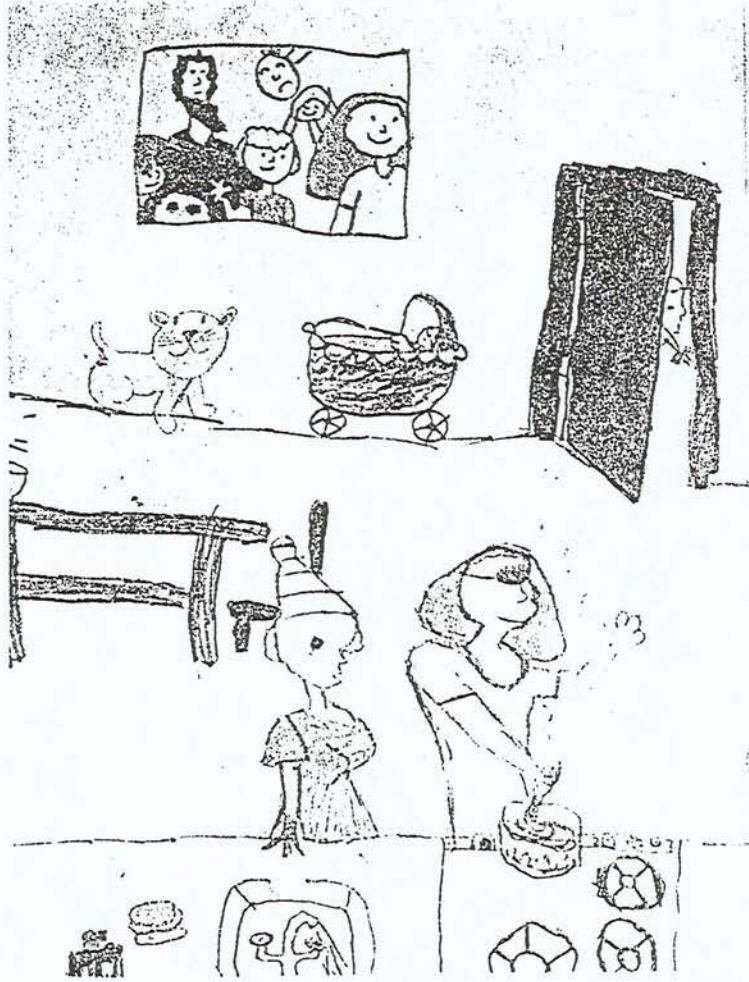
⁴⁰ Zerrin KEHNEMUYI, Çocuğun Görsel Sanat Eğitimi, İstanbul: 1993, s. 30.

Resim 13: Şematik Dönem (8 Yaş)

Resim 14: Şematik Dönem (7 Yaş)

Resim 15: Şematik Dönem (8 Yaş)

3.1.4. Gerçekçilik Dönemi (9-12 yaş)

Bu yaşlarda çocuk artık toplumun bir üyesi olduğundan haberdardır ve bu haberdar oluşunu çizgilerine yansıtmaya başlamıştır. Bu evrede çocuk ayrıntıya ilgi duyar. Artık renkler gelişigüzel seçilmek yerine, gerçeğe uygun bir biçimde seçilmeye başlamıştır.

“Çocuğun resminde, artık erken yılların güçsüz fakat özgür havası kalkmış, içinde yaşadığı kültür ve toplumun ölçülerine uyma kaygısı egemen olmuştur. Konu seçiminde kızlarla erkekler arasında ayırım belirir. Erkek çocuklarda tekneler, uçaklar, trenler, spor sahneleri; kızlar ise kadın gözleri, giysiler, evler, çiçekler çizerler. Bu evrede çocuklar ne çizeceklerini uzun uzun düşünürler. Çocuğun bu yıllarda kendini ifade etme gücüne olan güveni sık sık sarsılır”⁴¹.

Okul öncesi dönem resimlerinin tamamlanmamış ve kendiğilinden olduğunu, taze bir ifadeden doğar, parlak, hoş, mecaz ve sembolleri taşıdığını görürken, büyümüş ilkokul çocuğunun ifadesi kurudur, daha titizlikle yaklaşır çalışmalarına. Daha küçük çocuklarda öz-bilinç tam gelişmemişken, bu konuda bir güven vardır.

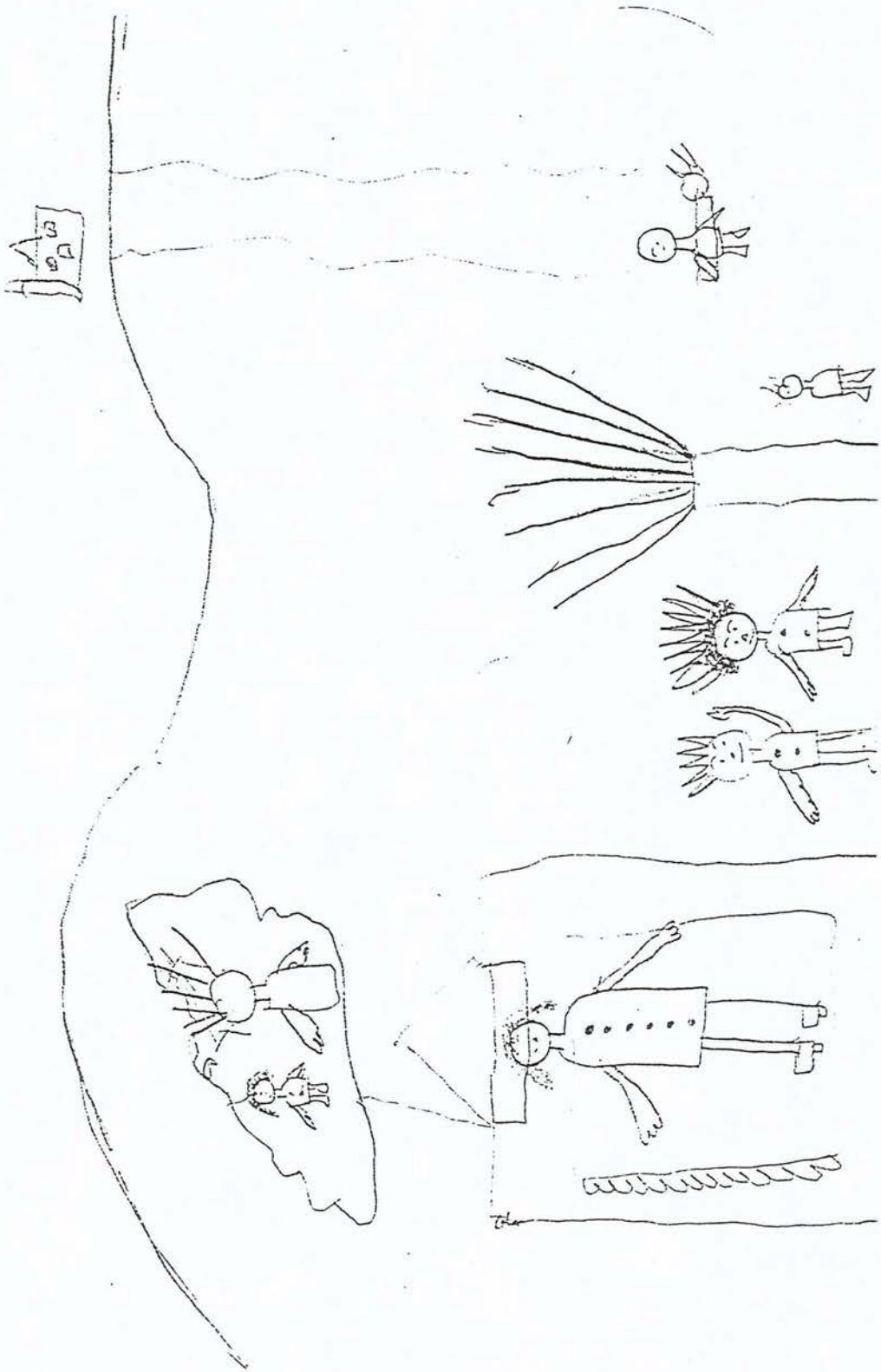
---

⁴¹ Haluk YAVUZER, *Çocuk Psikolojisi*, İstanbul: 1993, s.77.

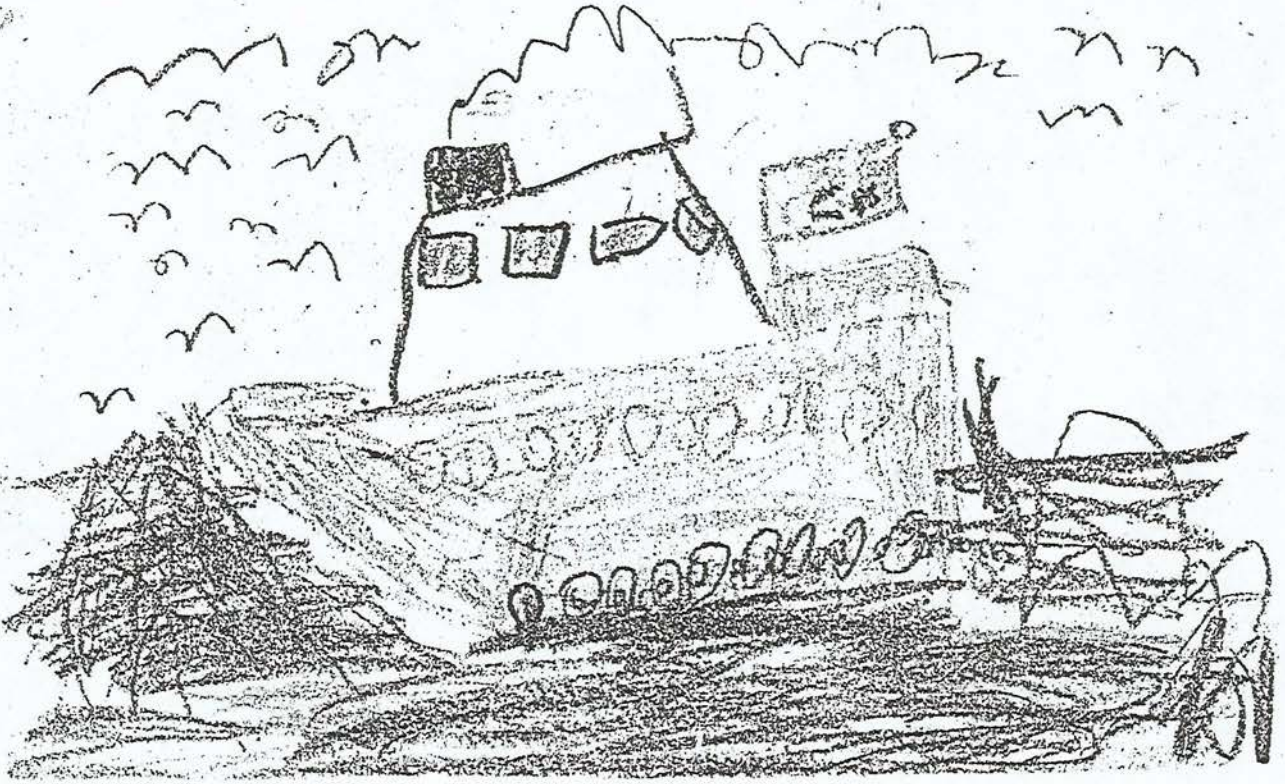

Resim 16 : Gerçekçilik Dönemi (9 Yaş)

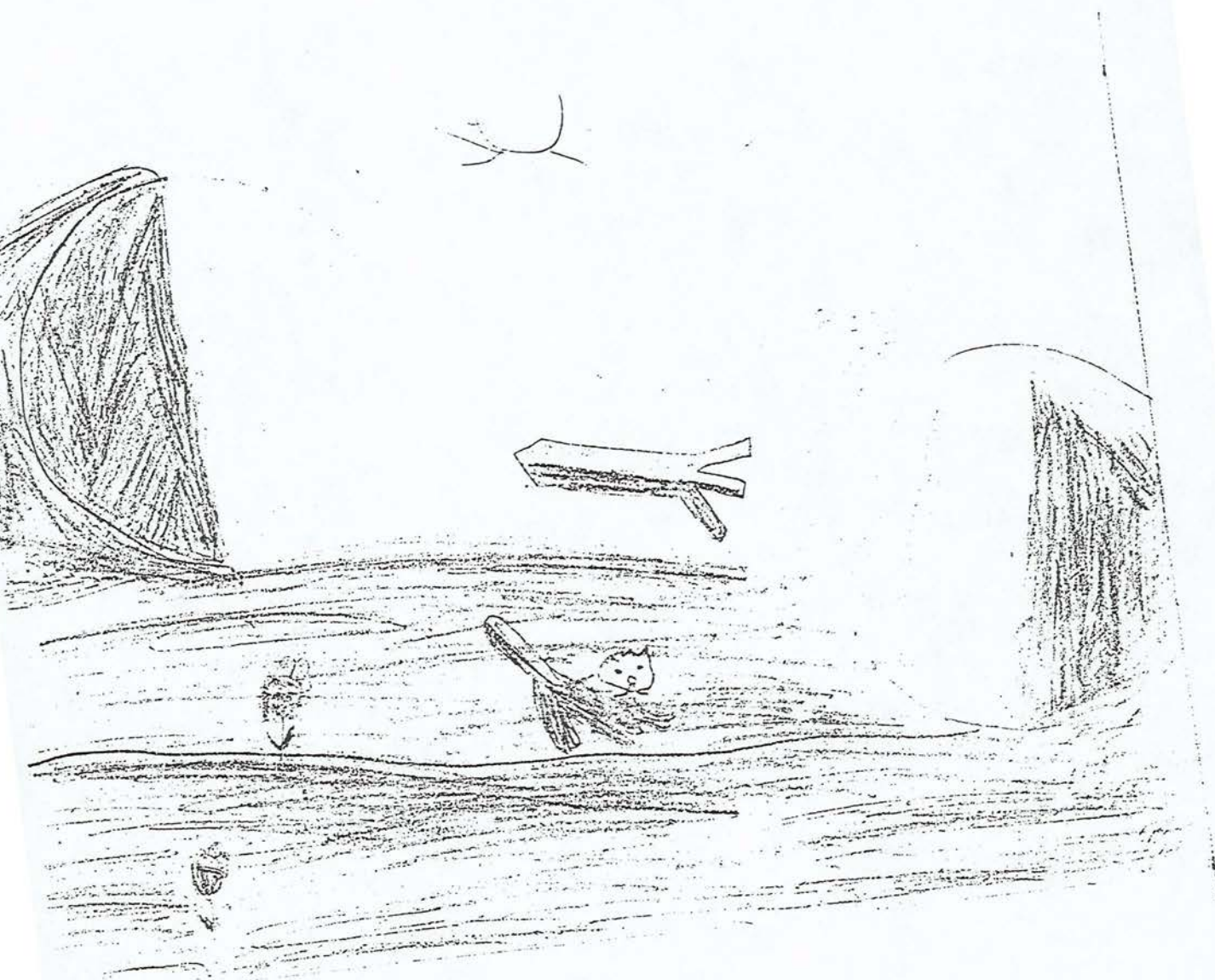
Resim 18: Gerçekçilik Dönemi (9 Yaş)

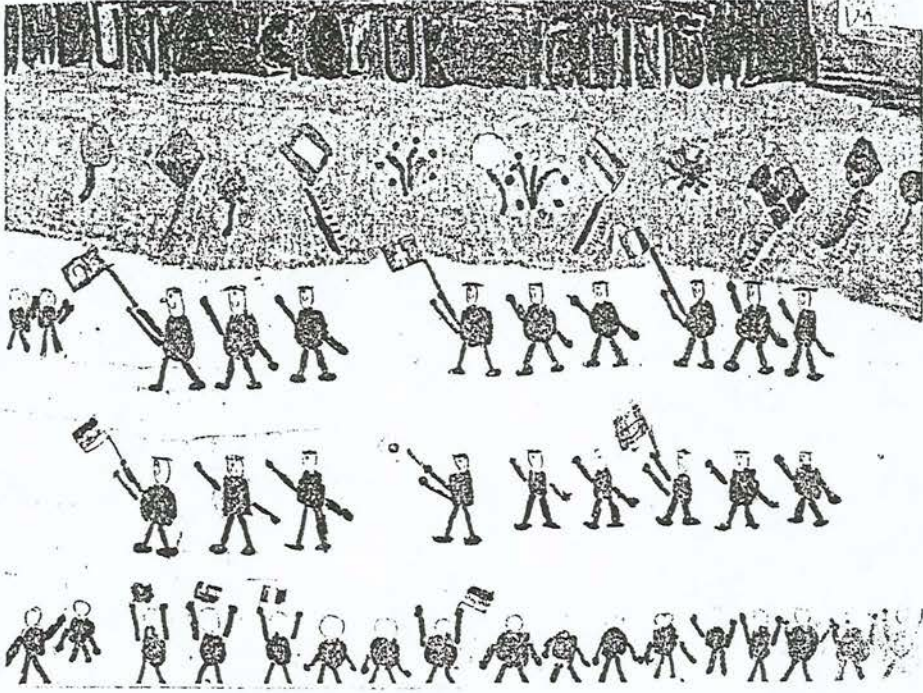
Resim 19 : Gerçekçilik Dönemi (9 Yaş)

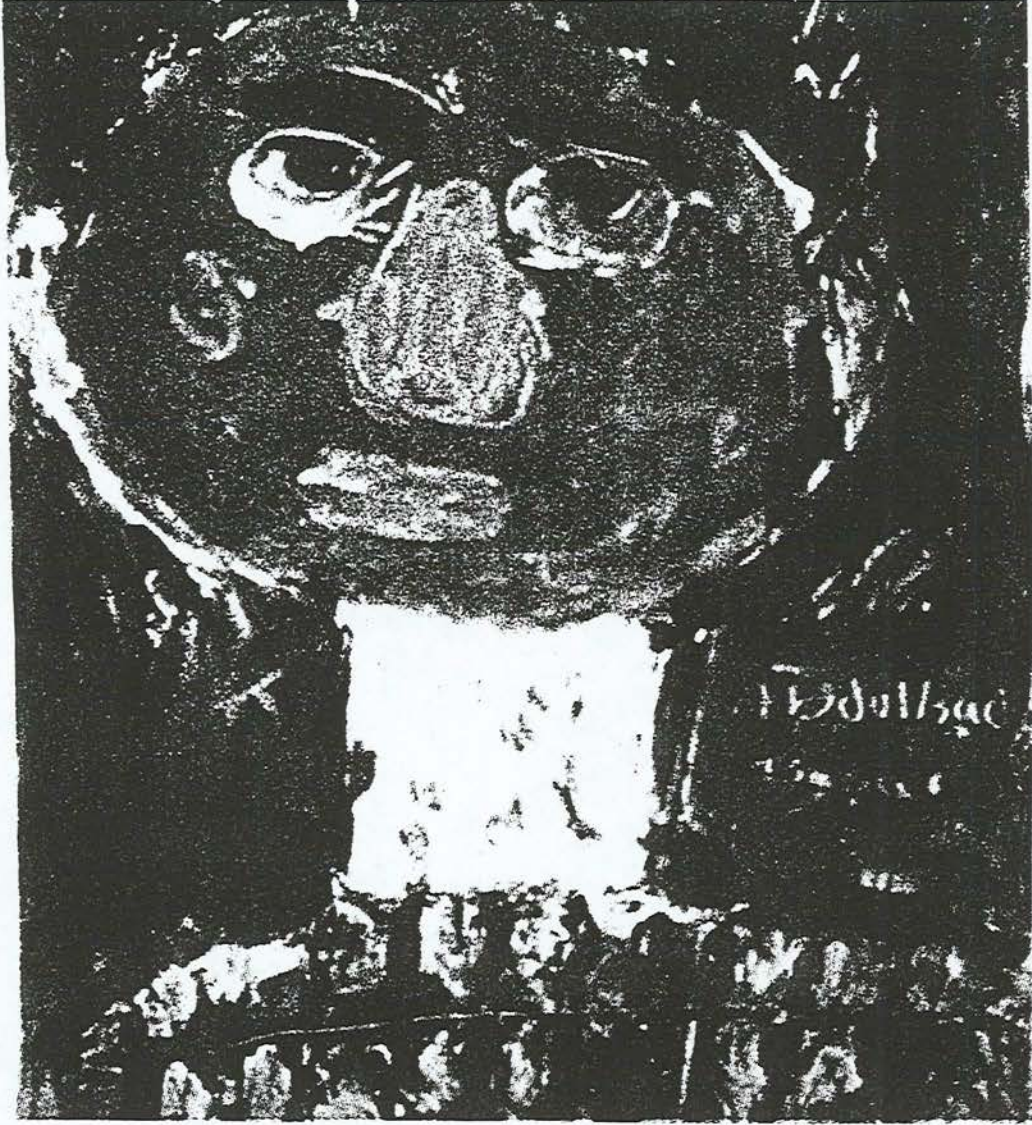
Resim 20 : Gerçekçilik Dönemi (11 Yaş)

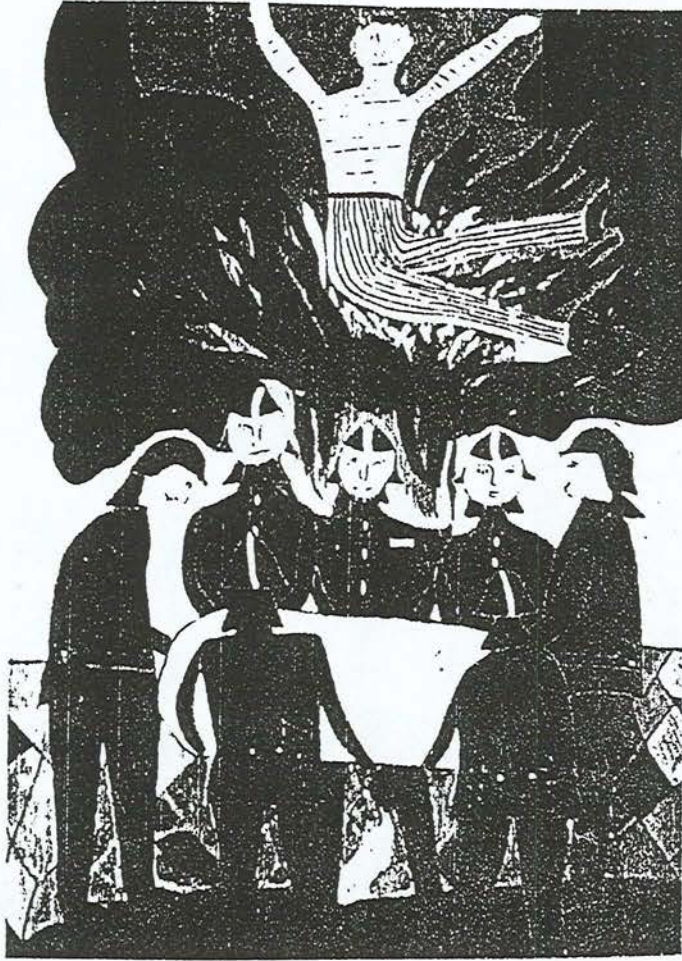
Resim 21: Gerçekçilik Dönemi (10 Yaş)

Resim 22 : Gerçekçilik Dönemi (10 Yaş)

Resim 23 : Gerçekçilik Dönemi (11 Yaş)

Resim 24 : Gerçekçilik Dönemi (11 Yaş)

3.1.5. Görünürde Doğalcılık Dönemi (12-14 yaş)

“Ergenliğin başlangıcı, bu dönemde çocukların giderek doğal çevrelerinden haberdar oldukları dikkati çeker. Bu evrede insan figürünün büyük bir ayrıntıyla çizildiği, cinsel özelliklerden haberdar olmanın büyük ölçüde arttığı, bunların resme yansıdığı gözlenmektedir. Yine bu dönemdeki çocuğun renk farklılıklarından haberdar olduğu ve rengi en iyi biçimde kullandığı görülür”⁴².

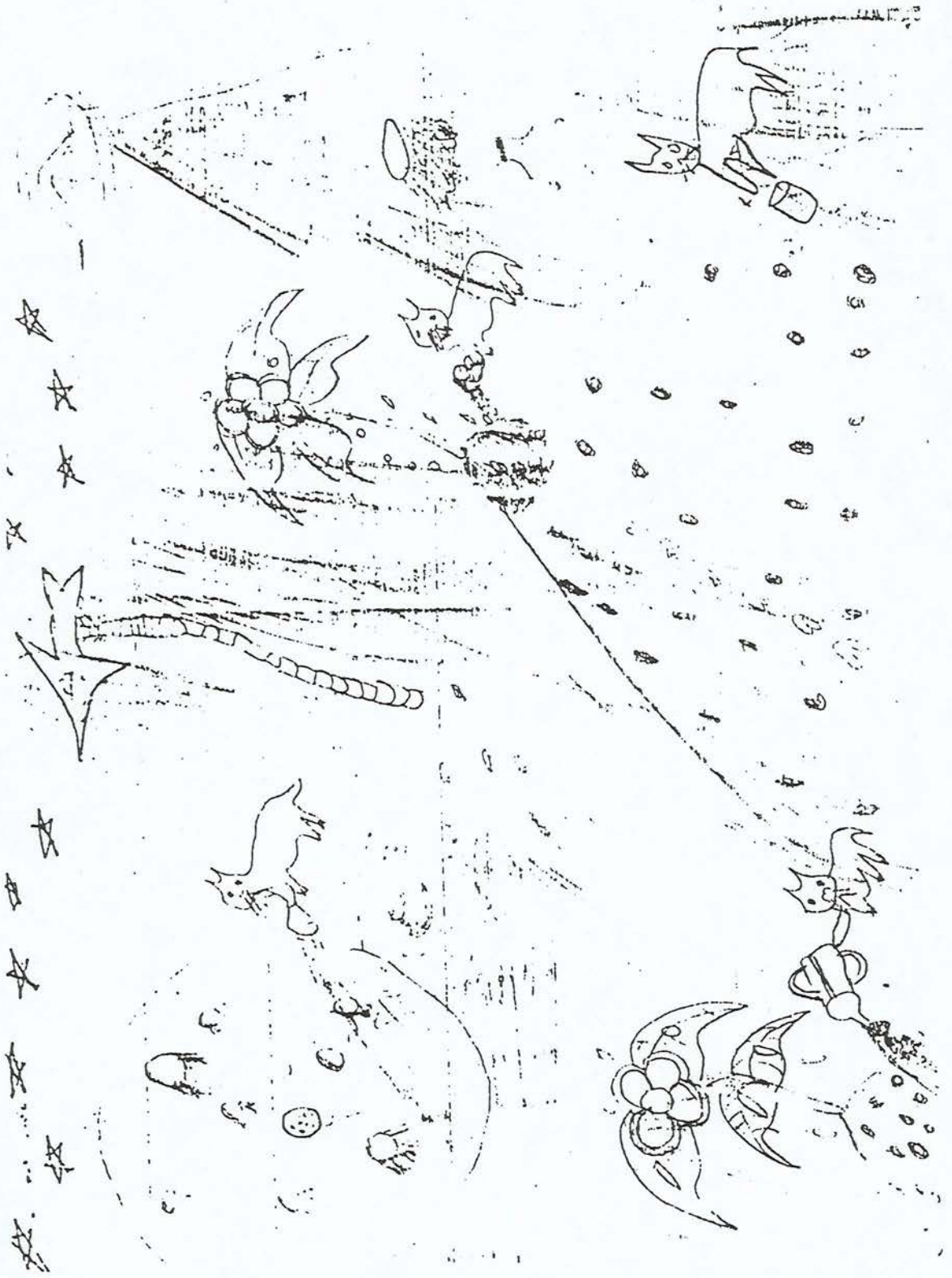
Zengin bir yaratma gücü vardır. Çocuğun çevresiyle ilişkisi sırasında dikkatli olursak başarısızlık duygusunu azaltabiliriz.

---

⁴² Haluk YAVUZER, *Çocuk Psikolojisi*, İstanbul: 1993, s. 219-220.

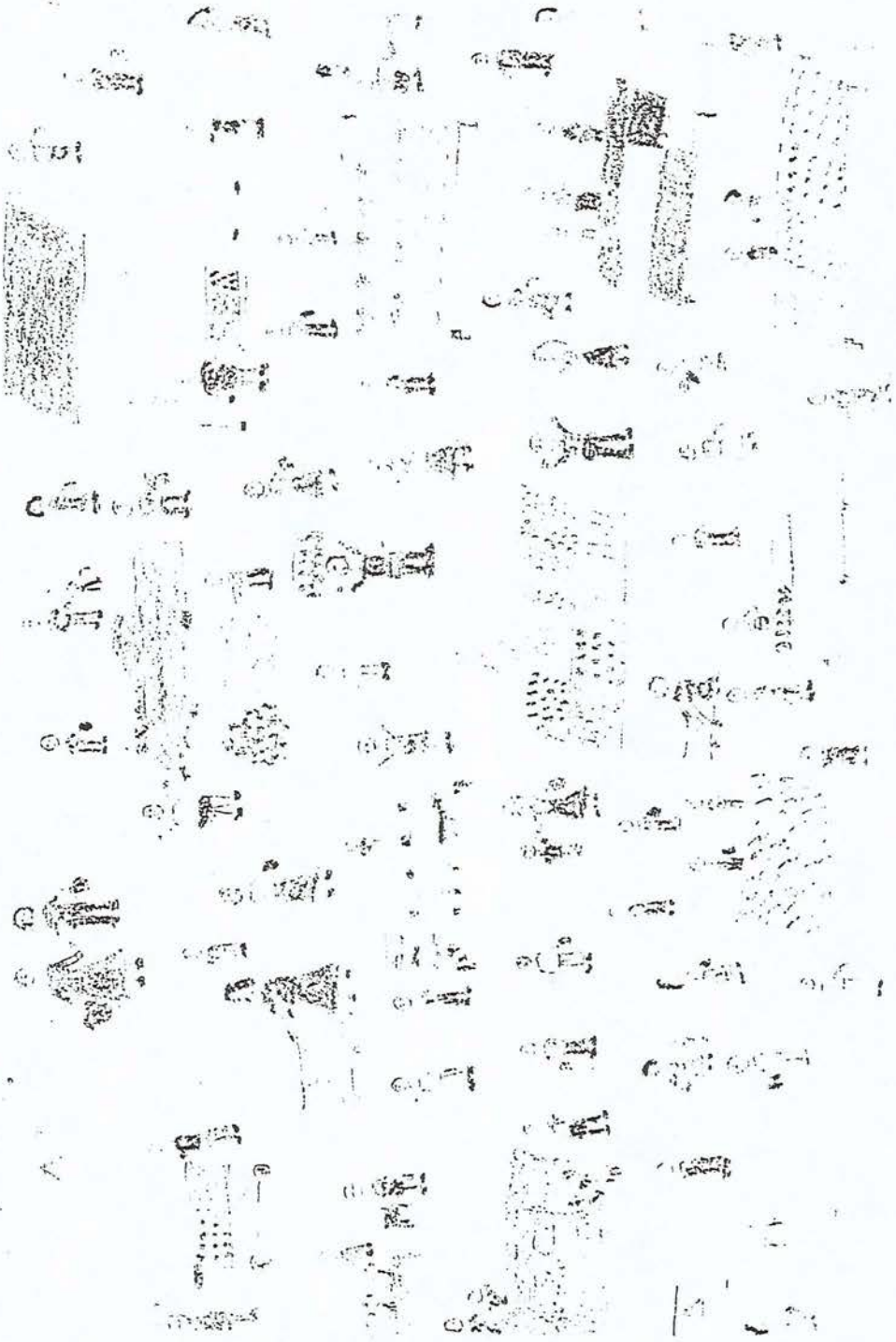
Resim 25: Görünürde Doğalcılık Dönemi (14 Yaş)

Resim 26 : Görünürde Doğalcılık Dönemi (14 Yaş)

Resim 27 : Görünürde Doğalcılık Dönemi (15 Yaş)

Resim 28: Görünürde Doğalcılık Dönemi (13 Yaş)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.1. ÇOCUK RESMİNİN ÖZELLİKLERİ

Çocuğun dünyasında, resmin diğer sanat etkinliklerinden daha özel bir yeri vardır. Çocukların çizimlerini zihinsel kavramlarla açıklayan görüşlerin yanında, güdülere ve çizimin duyguları ifade eden yönüne ağırlık vermektedir. Çocukların bu etkinlikten aldıkları doyumunu çocuk resmiyle ilgili pek çok kuram farklı biçimde açıklamaktadır. Çocuk resmine kuramsal açıdan bakan görüşler şunlardır:

4.1.1. Gelişimsel Yaklaşımlar, Oyun Olarak Çizim

“Çocukların neden çizdikleri sorusuna bir çeşit oyun faaliyeti olarak düşünmekle başlayabiliriz. Çocuklar, çizimi bir oyun türü olarak görürler. Yalnız oldukları zaman oyuncaklarına ve eşyalarına gösterdikleri ilgiyi çizimede gösterirler. Piaget, çizimi sembolik oyun ve zihinsel imgelerle açıklar. Ona göre çizimler, zihinsel imgenin, kağıt üzerine yansımaları olarak görülmektedir. Ancak belli bir mekansal kavrama ilişkin zihinsel imgenin oluşmaması halinde doğru çizim yapılamamaktadır.

Çocuk az anlayabildiği ve kontrolünün dışındaki sosyal ve fiziksel dünyaya uyum sağlama zorunluluğuyla karşı karşıyadır. Çocuğun duygusal ve zihinsel dengesi için, dıştan o kadar büyük kısıtlama getirmeyen, bunun yanında özümleme olanakları sağlayan

bir etkinlik alanının bulunması gerektirir.Oyun özümlemeyi içeren belli başlı etkinlikler”⁴³.

“Örneğin sembolik oyunda çocuklar olayları, daha önce özümleyemedikleri önemli deneyimleri yeniden yaşayabilirler. Böylece ondan bir anlam çıkarabilirler. Öğle yemeğinde çocuğun kabul etmediği bir olay olmuşsa, bundan bir veya iki saat sonra aynı sahne oyuncularla yeniden canlandırılır ve mutlu bir sona ulaşılır”⁴⁴.

“Piaget ilk çocukluktaki karalamaları “saf oyun” olarak niteler, aynı zamanda resmi bir terapi olarak kullanma fikrini, Piaget’in özümleme kavramına benzediği görülür. Çocuklar çizimlerini kişisel olarak önemli olayları yeniden yaratmak için kullandıkları ölçüde o çizim özümletici bir işlev taşıyabilir. Ancak çocukların resimleri bu amaçla üretip üretmedikleri kesin değildir.

Luquet’e göre, yorumlu karalamada çocuk, çizgilerine bir anlam yükler. Karalama biçimindeki çizgilere verilen anlamlar, yapılan yorumlar raslantısaldır. Ancak, zihinsel planda yine de gelişmiş bir faaliyeti ifade ettiği için psikolojik açıdan önemlidir”⁴⁵.

4.1.2. Projektif Yaklaşımlar

“Çocuk resmini kliniksel yansıtmacı yaklaşımlarla açıklayan kuramların temelinde psiko-analitik kuram gelir.Sigmund Freud tarafından öne sürülen bu kuramın daha sonraki çeşitlemelerinde de yer alan ana görüş şudur.

Bilinçaltı; cinsel doyum, saldırganlık ve yıkıcılık gibi ödünleyici güdülerin kaynağıdır. Freud, bu içgüdüsel dürtülerin çoğu zaman tehdit edici ya da kabul edilemez istek ve etkiler doğurduğunu ve bu nedenle de bilinç kavrayışı yasakladığını ileri sürmüştür. Freud’un kuramına göre, çocuğun resim çalışması bilinçaltında yatan istek ve korkulardan

⁴³ Haluk YAVUZER, *Resimleriyle Çocuk*, İstanbul: 1992, s. 25.

⁴⁴ Haluk YAVUZER, *Çocuk Psikolojisi*, İstanbul: 1993, s. 210.

⁴⁵ Haluk YAVUZER, *Resimleriyle Çocuk*, İstanbul: 1993, s. 26.

büyük ölçüde etkilenir. Bunların anlatımı, sembolik veya gizli olabilir”⁴⁶.

Örneğin küçük bir kızın, evlerini çizerken kullandığı bacadan yükselen kalın duman tabakasıyla evde gelişen tartışmaları ve yıpranışı anlatması, sembolleştirmesi.

“Psiko-analitik kuramın resim yapma güdülenmesine (motivasyon) bakış açılarından biri de, bilinçaltında yatan istek ve duyguların resimde saklanmış biçimde de olsa anlatıldığı, resim tehlikeli olabilecek ve bastırılmış olarak tanımlayabileceğimiz duyguların zararsızca dışarı dökülebileceği düşüncedir”⁴⁷.

4.1.3. Sanatsal (Artistik) Yaklaşımlar

Kellogg, çocuğun resimden aldığı zevki “motor” ve “görsel” zevk olmak üzere ikiye ayırmıştır. Motor zevk, çocuğun karalama yaparken aldığı zevk görsel zevk ise çizim veya karalamaların sonucunu incelerken aldığı zevkdir.

Rhoda Kellogg (1970) bunu doğrulamak için daireler, çaprazlar gibi basit formülün her yerden ve her kültürden gelen çocukların resimlerinde yer aldığını öne sürer”⁴⁸.

4.1.4. Sembolik Yaklaşımlar

“Çizimin algının kaydedilmesi süreci olduğunu, ancak algının, retinal görüntünün bir kopyası olmadığını bilmesi gerektiği ileri süren Gibson’a göre resim, en basit tanımıyla düz bir yüzey üzerindeki bir seri işaretler topluluğudur. Çocuk, bazı çizimlerinde objenin kendisini değil, sembolik yansımalarını resmetmektedir”⁴⁹.

Resimler, nesnelerin simgelenmesinden başka düşüncelerin ve duyguların açıklanış şeklidir. Resimdeki içerik, yaşanmış bir deneyimi yansıtır. Bu yaşanmış deneyimin anısı ya da sembolü resimde açık olarak vardır.

⁴⁶ Haluk YAVUZER, *Resimleriyle Çocuk*, İstanbul: 1993, s. 26-27.

⁴⁷ Haluk YAVUZER, *Resimleriyle Çocuk*, İstanbul: 1993, s. 27.

⁴⁸ Haluk YAVUZER, *Resimleriyle Çocuk*, İstanbul: 1993, s. 27 - 28.

⁴⁹ Haluk YAVUZER, *Resimleriyle Çocuk*, İstanbul: 1993, s. 30.

“Çizimi, nesnelere görüntüsünden çok, görsel ve duyuşal deneyimleri birlikte aktaran tatmin edici bir sembol üretmek şeklinde tanımlayan Arnheim, resimde sembolleri kullanarak ortaya konan sanatsal ifadenin evrensel olarak tatmin edici olduğunu vurgulamıştır”⁵⁰.

3.2. ÇOCUK RESMİNDE KONULAR

“Çocuğun çizdikleri, onun o anda kafasında olan en önemli şeydir. Çocuklar tanıyıp bildikleri nesnelere çizerler. 4 ile 6 yaşları arasındaki dönemde çocuğun en sık çizdiği şey, en sevdiği konu insan figürüdür. Çocuk kendini, anne, babayı, kardeşlerini, okula gidiyorsa öğretmenini çizer. İnsan figürlerinde başlar büyüktür, beden diğer kısımlarıysa aşağı yukarı aynı büyüklüktedir. Genellikle yüzler önden görünümüleriyle çizilirler, ifade-sizdirler. Figürler çoğunlukla boş bir fona çizilirler. Kağıdın tam ortasında bulunurlar”⁵¹.

“Ev, çocuğun duygusal yaşamının oluştuğu merkezdir. Ev figürü çocuk resimlerinde çok erken dönemlerde görülür. Ev, güvenliğin, aile içtenliğinin, yaşam garantisinin yansımasıdır. Çocuk için tek bir ev vardır: kendi evi”⁵².

Ev içindeki yaşam, çocuk resimlerinde önemli yer tutar. Burada uzmanların da üzerinde durduğu saydamlık konusu gündeme gelir. Ev resmi çizerken duvarları ortadan kaldırıp aile üyelerini içine alıp, yaşamı dile getirir. Çocukların yaptığı ilk resimler sundukları konuları tanımlamaktan çok bunlara işaret eden simgeler olarak işlev görür. Örneğin çocukların köpek resimleri çoğunlukla insan resminin grafik formülü çok az değişmiş halindedir. “Çocuğun konu seçimi onun dünyaya olan tepkilerinin bir ifadesi olduğu gibi, konu çocuğun kişiliğinin gelişimi ile ilgili olarak doğal üslubu da belirler. Bir

⁵⁰ Haluk YAVUZER, *Resimleriyle Çocuk*, İstanbul: 1992, s. 26.

⁵¹ İnci SAN, *Sanatsal Yaratma ve Çocukta Yaratıcılık*, Ankara: 1977, s.99.

⁵² Haluk YAVUZER, *Çocuk Psikolojisi*, İstanbul: 1993, s. 212.

çocuk titizlikle desenleri çizerler, diğeri, geniş fırça darbeleriyle boyar”⁵³ Çocuklarda sık rastlanan diğeri bir konu ise ağaçtır. İlk ağaç figürü kolsuz insana benzer.

3.3. RENK

Çocuk hiçbir ayırım yapmadan, önceden kararlaştırmadan renkleri kullanır. 4-5 yaşları ve sonrası renkleri, özellikle üç ana rengi öğrenir. Parlak ve açık renklerden başlayarak bol renk kullanmaya başlayacaktır.

Conrad’a göre, ancak çocukta kavramların tam yerleşmesinden sonra, renge ve rengin, simge ve anlatımın genel karakterine olan bağlantısına karşı daha yoğun bir duygunsuluk belirlemektedir. Çocuğun konu seçimi onun dünyaya olan tepkilerinin bir ifadesi olduğu gibi, konu çocuğun fiziksel donatımı, kişiliğinin gelişimi ve yaşantıları ile ilgili olarak doğan üslubunu belirler. Çocuğun plastik anlatım tarzları onun özel tavrını, genel tutumunu anlamak için en iyi araçtır.

“Çocuk resimlerine bakıldığında şekillerin, renklere oranla daha önemli olduğu dikkati çeker. Bir resmi meydana getiren şekillendirmeler eşyayı en basit biçimde şematize etmeyi amaçlamaktadır. Simetriye çocuk resminde çok sık rastlanır. Çocuk, güneşi, çiçeği, elleri resmederken simetri ilkelerine uymaya özen gösterir”⁵⁴.

“Read çocuk resimlerini anlatımsal açıdan 12 tipte belirtmektedir. Bunlar;

1. Organik
2. Lirik
3. İzlenimci
4. Ritmik Örüntü
5. Şematik
6. Dokunsal

⁵³ İnci SAN, *Sanatsal Yaratma ve Çocukta Yaratıcılık*, Ankara: 1977, s.100.

⁵⁴ Haluk YAVUZER, *Resimleriyle Çocuk*, İstanbul: 1992, s. 77.

7. Dışavurumcu
8. Sıralayıcı
9. Dokusal Form
10. Bezeyici
11. Yazınsal
12. Romantik

anlatımlar olup, açıklamaları ise şöyledir:

1. Organik Resim: Dış nesnelere doğrudan ve duygudaşça, içten bir bağ; tek tek nesnelere çok, grup halindeki ilgi; doğal orantıların ve organik ilişkilerin algılanması gibidir; insan figürleri devinim halindedir.

2. Lirik Resim: Organik tipin pek çok karakterlerini taşımakla birlikte, duruk nesnelere yeğler, cansız doğa (natürmort) gibi. Bu tip tasvirleri ince ince işler; renkler alt tonlardadır. Kız çocukların resimleri bu grup için daha karakteristiktir.

3. İzlenimci Resim: Gözlemlenen karakteristik ayrıntılar, kavramsal bütüne yeğ tutulmaktadır. Lirik olmasına karşın, özellikle ritmik olmayabilir. Bir "atmosfer" i vardır.

4. Ritmik Örüntü Resim: Resim ya da çizim gözlenen olguların örüntüsünü vurgular. Çizen bir örgeyi (motif) ele alır (söz gelimi kartopu oynayan bir oğlan) bu işi resmin tüm yüzeyi kaplanıncaya dek sürülür. Örgü, gözleme de dayansa, doğası yönünden organik ya da lirik karakterlerde de olsa, genel örüntüye bağlıdır, örüntü egemendir.

5. Dokusal Form: Oldukça ender bir tiptir bu. Nesne, kökenini hiçbir zaman gözlemden almayan, özetlenmiş bir geometrik formüldür, bir temanın bir konunun stilizasyonudur, doğal bir nesnenin bir örüntü halinde işlenmesinden çok, doğal olan bir nesnede örüntünün algılanmasıdır.

6. Şematik Resim: Örgensel dokuyla açıktan hiçbir bağlantısı olmayan geometrik for-müldür şema. Çocuğun erken yıllarının şema'sı, dural kalmıştır, belki de bir biçimlendirme olarak ve emekle işlenmiştir, ancak nesne ile simgesellikten öte bir bağlantısı yoktur.

7. Dokunsal Resim: Löwenfeld'in sınıflanmasında resim nesnenin görsel algısına dayanmaz, ancak tam olarak şematik de değildir. İç fiziksel duyumlardan gelen, elle tutulur ya da başka görsel olmayan imgelerin sergilenmesidir.

8. Dışavurumcu Resim: Ben-merkezci birtakım duyumları aktarmak dışında, çizgenin dış nesnelere (orman, sokak, kalabalık gibi) duyumlarına göre nasıl temsil ettiği, elle tutulur ya da bedencil duyumlardan başka duyumlarını denetimi elinde bulundurduğunun ifadesidir. Biçimi bozulmuş ve karikatürleştirilmiş olmakla birlikte, göresl algı hareket noktası değildir.

9. Sıralayıcı Resim: Tamamen nesne tarafından denetlenen çocuk, nesneyi bir "bütünlük" ya da "atmosfer" duyumuyla bağlamayı başaramaz. Görebildiği ve anımsayabildiği her ayrıntıyı resminde saptar, bunları aralarında, ayırım yapmadan, birini ya da ötekini vurgulamadan yüzey üzerine eşitlikle geçirir. Sonuç olağanüstü gerçekçi olabilir, ancak bu gerçekçilik bir mimarin çizimine benzer, bir sanatçı algılayışına değil.

10. Bezeyici Resim: Çizen ilk planda renk ve iki boyutlulukla ilgilidir, bunları neşeli bir örüntü elde etmek için kullanır.

11. Romantik Resim: Tema yaşamdan alınır, fakat düşünlemlerle zenginleştirilir. Bu resimler, bellek imgelerinin ve silimsiz imgelerin buluştuğu bir biçimde yeni kuruluş ve yeni düzenleme ve birleştirmelerini sergiler.

12. Yazınsal Resim: Tamamen düşlemsel, imgelem ürünü bir tema alınır, bu aslında bir edebiyat eserindeki ya da öğretmenin anlattığı veya kendi uydurduğu bir konu-

ya dayanabilir, imgelem gücü ile silimsiz ve belleksel imgeler uyandırma ve yeniden düzenleme yetisi ile bu temayı temsil eder ve diğerleriyle bağlar.

Read'in de dediği gibi bu tiplerin saf olarak bulunması olasılığı yoktur, ancak belli tutumlar mümkündür. Sanat eğitiminin kurumsal ve uygulamalı yönleri bakımından önemli bir yer tutar"⁵⁵.

---

⁵⁵ İnci SAN, Sanatsal Yaratma ve Çocukta Yaratıcılık, Ankara: 1977, s.145-146-147.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5.1. OKULLARDA RESİM ÖĞRETMENLİĞİ

Resim öğretmenliği, ne kadar plan, amaç ve sevgi ve inançla yürütülürse o denli verimli olur. Çocukların resim yapmasını izlemek boya, kalem, kil, kağıt vb. malzemelerle yaratıcılıklarını, kendilerini ifade ettikleri, dillerini tanıyabilmek ve buna tanık olmak mutluluk vericidir. Çocuk resminde kompozisyon ve imgelem zenginliği hiçbir sınır tanımaz. Paul Klee, Jean Dubuffet gibi ünlü sanatçıları büyüleyen bu güç olsa gerek. Öğretmen coşturucu, etkileyici konu sunuşları ile çocuğu kazanır. Çocuk, daha iyi duyma, daha iyi görme, kişiliğine bağlı anlatımını daha etkin bir biçimde koyma olanağına kavuşmuş olur.

“Yaratıcı, anlayışlı, sürekli yeni buluşları ile resim öğretmenin çocuğun sanat programına eğilmesi, kendi alanında uzmanlaşıp sınıfındaki çocukların her birinin niteliklerini tanınması son derece gereklidir”⁵⁶.

Güdüleme bir öğrenciyi etkinliğe yöneltme sürecidir. “Kimi güdülemeler içseldir; öğrencinin içinden gelir ve öğrencilerin amaç ve değerlendirmeleri ile gelişir. Ötekiler dışsal olup öğretmenden ve öğrencinin arkadaşlarından ya da dış güçlerden olabilir.

⁵⁶ Zerrin KEHNEMUYI, *Çocuğun Görsel Sanat Eğitimi*, İstanbul: 1993.

Öğretmenler küçük çocukları özellikle çocukların kendileri ve yaşamları üzerinde durarak güdüler. Oyas ortaöğretim öğrencilerinin çok daha karmaşık güdülemelere ve ders boyunca yeniden güdülenmeye gereksinimleri vardır”⁵⁷.

“Genellikle güdüleme, öğrencilerin bir kavram ya da bir sanat formunu denemesiyle başlar. Öte yandan, yeni sanat formları; radyo, televizyon gibi görsel-işitsel araçlar, alan gezileri, konuk konuşmacılar, görsel sergilemeler, oyunlar, haritalar, videolar gibi yeni heyecan verici deneyimlerin kurgulanmasını gerektirir. Ortaöğretim öğrencileri akranlarıyla çok yakın ilişkili olduklarından grup incelemeleri ve video ile bile olsa sanatçılarla tanışmayı kapsayan güdülemeler onlarda çok olumlu sonuçlar yaratabilir. Örneğin; perspektif konusunda örnek üniteye sınıfa bir mimar davet ederek ya da bir video seyrettirerek ya da ilgi çekici mimarlık örneklerini göstererek öğrencilerin ilgisi çekilebilir”⁵⁸.

Resim derslerinde çocuğu coşturacak, itecek bir gücün öğretmen tarafından yaratılması gerekir. Dersi, çocuğu ilgilendirecek ve görme duyusunu da canlı tutacak bir şekilde sunmalıyız. Tükenmez, çini mürekkebi gibi onlara değişik gelebilecek malzemeleri uygulama olanağı vermeliyiz. Resim kağıtlarının değişik boyutlarda olmasına dikkat etmeliyiz. Artık çocuğa “resmin nasıl çizildiğini” değil, coşturucu konularla onu doğru bir yola aktarıp resmin yapılmasını sağlamak. Çocuğu kendi özgür gidişine bırakıp hiçbir zaman resmin yapılışına karışmamak gereklidir. Çocuğun öğrenme gücü o andaki istek ve ilgisiyle sıkı sıkı bağlıdır. Sanat dersleri her çocuğun özgür ve yaratıcı olmasını sağlar.

Büyüklerin çocuk resmine bakarken takındıkları durum çocuğun üstünde önemli etkide bulunur. Öğretmen veya anne ve babanın söyleyecekleri sözleri özenle seçmeleri gerek. Çocuğun yaptığı resim üzerine “Bu nedir?”, “Ne demek istiyorsun burada?” gibi sorular sormaktan kaçınılmalı. Resmi öğretmene anlatır. Anne ve babaya anlatır. Büyüklerin onu dinleyip başarısını kutlamaları en doğru yol olur. Ve herşeyden önce

⁵⁷ Olcay KIRIŞLIOĞLU, İlköğretim Sanat Öğretimi, Ankara: 1997, s. 23.

⁵⁸ Olcay KIRIŞLIOĞLU, İlköğretim Sanat Öğretimi, Ankara: 1997, s. 24.

öğretmenin çocuğu tanıması, kişisel ilgi, istekleri, sevgisini ve yeteneklerini bilmesi gerekir. İşte ondan sonra onda bir ilgi uyandırma olanağı sağlamış olunur. Coşku verildikten hemen sonra hiç vakit kaybetmeden çocuğa bol malzeme vermeli ve beklemeli. Çünkü çocukta bilgi edinme, nedeni öğrenme isteği bir iç güdüdür. Bilgi edinme yolları, gözlem, deney, sabır, çaba, girişim, soru, merak ister.

“Eğitim ilerledikçe, düşünme yetenekleri gelişecek, doğru görme, düşünme, karşılaştırma, sentez, yetenek geliştirme güçleri de artacaktır. Sanat eğitiminin özelliği ve gücü sorulara cevap arama biçimi içinde yatar. Denemeler düşünme ve yaratıcılığı uyaracaktır”⁵⁹.

Çalışmaların temelini çocukların özgür ve özgün resimleri oluşturması gerekir. Korkak darbeler kullanarak çizme eğilimi de olanlar cesur ve sürekli çizgiler çizecek şekilde yüreklendirilmelidir. Çizgi bir sadeleştirmedir. En karmaşık duyguların en basit bir anlatım aracıdır. Kurşunkalemle yapılan resimlerde silgi çok ender kullanılmalıdır. Mürekkep, tükenmez, dolmakalem gibi silinmeyecek araçlar ön alıştırmalarda yarar sağlar. Fırçayla resim yapmak çocuklara çok çekici gelir. Küçük bir çocuk bile konturu boyarken boyaya çizgi karakteri vermiş olur. Resimde boyama tekniklerine baktığımızda, çocuklar pastele çok daha çabuk uyum sağlarlar. Yapılan darbe vuruşların ortaya çıkardığı hareket, yeni gelişmelere yol açar. Önceden kalem veya başka bir malzeme ile desen çizmeden boyamaya başlamak özgür anlatımı yüreklendirir.

“Oyun çocuğun üzerindeki gerilimi yok eder. Wartegg testinde görüldüğü üzere, bir kağıtta üç veya daha fazla sayıda çeşitli çizgiler öğretmen tarafından çizilir. Daha sonra çocuklar biçim yorumuna, başka bir deyişle çizgileri geliştirmeye başlarlar. Her çocuğa verilen kağıt üzerinde, örneğin bir zigzag, bir kavis gibi bazı çizgiler çizilerek çalışmaya başlanırsa son derece özel ve ilginç sonuçlar elde edilmiş olur”⁶⁰.

Her tür malzeme hayal gücünün oluşmasına yardımcıdır. Çeşitli malzemelerden -at kestanesi, meşe kozalağı, kibrit, kutu, cam boncuk tel, sicim, tahta parçaları, çeşitli

⁵⁹ Nevide GÖKAYDIN, *Eğitimde Tasarım ve Görsel Algı*, 1992, s. 15.

⁶⁰ Nevide GÖKAYDIN, *Eğitimde Tasarım ve Görsel Algı*, 1992, s. 20.

kumas parçaları, karton, kağıt vb... Üç boyutlu (heykel) çalışmalarda, çocuğun hayal gücünü özgürce bırakarak, rahat ve coşkuyla çalışması amaçlanmalıdır.

“Rekreasyon çalışmalarında sonuç bir rastlantıdır. Ancak, artık malzemenin eğitsel değeri yüksektir”⁶¹.

Sanat eğitimi kişiliği geliştirmeyi hedef alır. Çocuk, yaratıcı, uygulayıcı, deneyimci soru soran bir tavır içinde olmaya özendirilmelidir. Uygulamalar paralelinde, mantıksallık ve sezgisellik ortamı da işlev kazanır. Motiv, bir kimseyi seçmeye, bir hareket yapmaya veya bir hareket yolunu diğerine tercih etmeye teşvik eden sürücü kuvvetlerden herhangi birine işaret vermek için kullanılan terimdir. Öğrenme ve anlamlı bilginin hatırdan tutulması güdülemeden fazlasıyla etkilenir. Bir çocuğun istenildiği şekliyle hareket etmemesi bir çok sebeplerden ileri gelebilir. Mesela, kendisine verilen göreve gücü yetmeyebilir, hazırlığı olmayabilir. Cesareti kırılmış olabilir. Öğretmeni sevmeyebilir. Heyecanı sarsılmış olabilir. Çalışmak istemeyebilir, kötü çalışma alışkanlıkları edinmiş olabilir vb. Bir çocuğu harekete geçirmek demek dış şartları düzenlemek demektir ki, çocuk yapabileceği şeylerin farkında olabilsin.

İnsanı harekete geçiren güdülerin en önemlilerinden bazıları, dışındaki etkenler değil, içinden gelenlerdir. Bunlar fizyolojiktir. Açlık, susuzluk gibi. Heyecanlar incelenirken; çocuğun memnun olmamasının sebepleri olan herhangi bir durumun heyecanla sonuçlandığı ve bu heyecanını dışavurabildiğinde başarılı olduğu görülmüştür.

“Şiddetli istek ve ihtiyaca “güdü” adı verilmiştir. Güdünün iki elemanı vardır: a) Bir çocuğu harekete geçiren belirsiz gerginlik, b) Daha önce anlamış olduğu hareketin tekrarıyla mutlu ve başarılı olma umudu. Öğrenme ve sonuç olan umut olmasaydı huzursuzluk devamlılığını sürdürecekti. Güdülenme insan düşüncesinin ve davranışının sinir uzantılarıdır. İnsanın hem doğuştan gelen, hem de öğrenilmiş davranışlarında temelleri vardır. Bunlar hem bilinç, hem bilinç dışı düzeyde çalışmakta ve çalışıyor görünmektedir. Güdüleme çalışmalarına temel olan şey gereksinimdir. Gereksinim, “istek”

⁶¹ Zerrin KEHNEMUYİ, Çocuğun Görsel Sanat Eğitimi, İstanbul: 1993, s.97.

birey ile çevresi arasında dengesizlik yaratır. İşte güdüleme özelliğine sahip olduğuna inanılan da bu dengesizliktir”⁶².Güdülenme doğuştan gelen veya öğrenilen gereksinimler tarafından oluşturulabilir. Öğrenilen gereksinimler keyfi olarak şekillendirilebilir.

Çocuklar faal olma arzusundadırlar. Amaçlarının gelişmesinin başlangıcı çocuğun sırf hareket etmiş olmaktan duyduğu haz olabilir. Bir çocuğu çalışmaya sevk etmenin yolu işi oyun kadar haz verecek bir şekilde düzenlemektir.

Çocuklar başarı kazanmak isterler, çocuklar başkalarını memnun etmekle iki türlü zevki birden kazanmış olur. Biri başkalarını memnun etmek, diğeri ise birşey başarmış olmaktan duyulan zevktir. Çocuk başarılı olduğundan emin olmak için takdir bekler, ilerleme gösterdikçe işinin takdirle karşılaşacağına emin olur.

İlk başarı çocuğun kolaylıkla yapabileceği işlerin sonucu olmalıdır. Gittikçe çocuk bu basit başarılarından daha zor olanlara doğru ilerlemelidir. Eğer öğretmen sabırsızlık gösterir ve çocuğu zamanından önce ilerletmeye ve onu zorlamaya kalkışırsa başarı heyecanı yerini cesaretsizliğe bırakır.

Çocuğu harekete geçirmek için en iyi kaynak ilgiyi çekebilmektir. İlgi kazandırmak için ilk zamanlar öğretmenin elinde yalnız çocuğun kendisine olan bağlılığı vardır. Bundan faydalanarak yavaş yavaş başka şeylere karşı ilgi yaratmaya çalışabilir. İçten gelen ilgi her zaman için harekete getirici, kıvılcık veren en iyi kuvvettir. Öğretmen sınıfta çocukları azarlamaktan fazla, teşvik ederek ve beğenerek başarıyı sağlayabilir. Sanat eğitimi geleceği sağlam, sezgili, mantıklı, bilinçli ve inançlı bir ortama temel hazırlayacaktır.

5.2. İLKÖĞRETİM OKULLARINDA YARATICILIĞI GELİŞTİRME YÖNTEMLERİ VE UYGULAMALAR

Bilgi edinme yolları, gözlem, deney, sabır, çaba, girişim, soru, merak ister. Eğitim ilerledikçe, düşünme ve fizik yetenekleri gelişecek, objektif olmayı öğrendikleri oranda

⁶² Harry Jamieson, İletişimde İkna, Mayıs, 1996, s. 44.

doğru görme, düşünme, karşılaştırma, sentez, yetenek geliştirme güçleri de artacaktır. “Uygulamalı çalışmalarda tasarım elemanlarını ve ilkelerini öğreterek, tanımlayarak ve temel bilgiler vererek geliştirmek önemlidir. Şimdi, çizgi pek çok noktaların bir yüzey üzerinde birleşmesinden oluşur. Kimi çizgiler ince, kimileri kalın, kimileri kırık ya da sağlam doğru ya da eğrilerle yön değiştirir. Nesnelerin belirlenmesinde, duyguların anlatımında yardım eder. Örneğin bir parça ambalaj kağıdı ve kalem olarak hareketli bir müzik eşliğinde çizgi çizmek ile işe başlayıp bir nesnenin resmini çizmekten çok özgür bir düzenleme yapılması”⁶³. Gdlenmenin öneminin gücü sadece amaç doğrultusunda yerleştirilmiş değere bağlı değil, aynı zamanda kişisel isteğin gerçekteşme olasılığına da bağlıdır.

Kullanılan tekniklerin amacı; deneyler araştırmalar içinde buluş ve düşünceyi uyarmak, alışılmış yollarla imgeleri, düşünceleri bir araya getirmektir.

5.2.1. Guvaj Boya ile Çalışma

“Çocuk inşa edici, boyayı üst üste sürme, karakterinde çalıştığı için, resim çalışmalarında örtücü boya olan guvaj boya tercih edilmelidir”⁶⁴.

Boya sulandırılmış ve çalışmaya hazır olmalıdır.Okul öncesi, ilkokul ve ortaöğretim için uygun bir boyadır. Resim kağıdı, büyük boyutlarda olmalıdır. Gazete kağıdı da kullanılabilir. Bu özgürlük içinde yaşanan bu mutluluk çocuğu ömür boyu etkiler. Bu yol ona kendini açıklamak için sonsuz olanaklar sağlar.

⁶³ Olcay KIRIŞLIOğLU, İlköğretim Sanat Öğretimi, Ankara: 1997, s. 18-19.

⁶⁴ Zerrin KEHNEMUYİ, Çocuğun Görsel Sanat Eğitimi, İstanbul: 1993, s. 69.

Resim 29

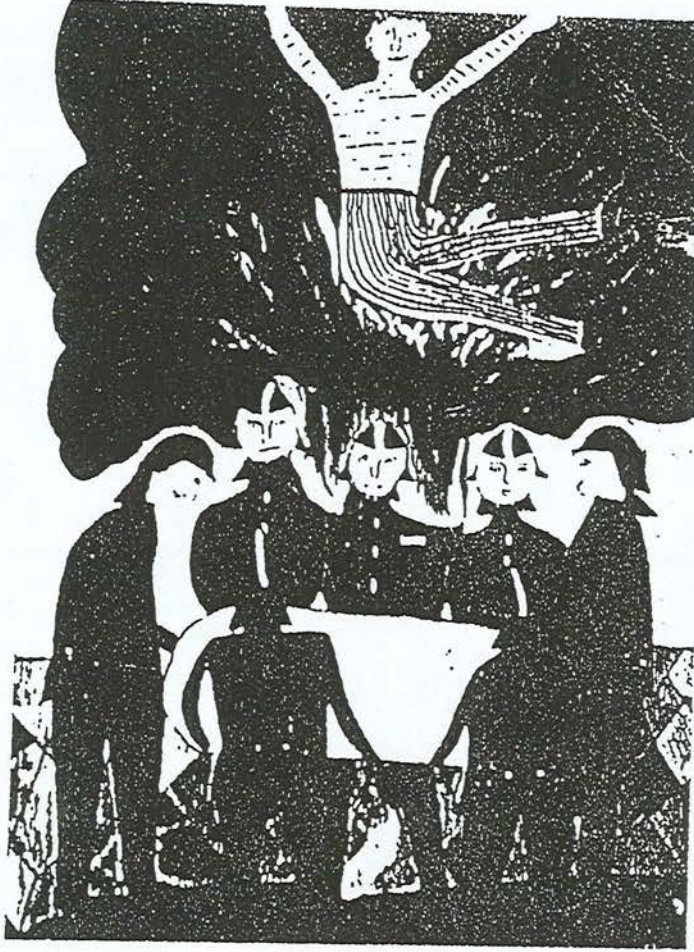
5.2.2. Fırça Baskı

Malzeme: Guvaj boya, çini mürekkebi.

Fırça ile kenar suyu, dekoratif yüzey çalışmaları yapmak zevkli ve eğitici çalışmalardandır. Her yaşa uygun bir çalışma biçimidir.

Monotip: Bu teknik cam üzerin esürülen boyayı doğrudan bir kağıt üzerine geçirme biçiminde oluşur.

Çizgi ve yüzey biçiminde camın üzerine yayılan boyalar, diğer kağıda geçerken boyaların karışımından beklenmedik sürpriz durumlar, renkler ve dokular meydana getirirler.

Resim 30

5.2.3. Mum Kalemle Çalışma Tekniği

Mum kalemle konu kağıda çizilir. Üzerinde guvaj boyaya batırılmış fırça gezdirilir. Çizgi, mumlu, yani yağlı olduğu için guvaj boya desenin üzerini örtemez çizgilerin üzerinden kayar ve çizgiler renk renk açığa çıkarak son derece güzel görüntüler oluşur. Her yaş düzeyi için uygun bir çalışma biçimidir.

5.2.4. Linol Baskı

Ortaöğretim süreci için yararlı bir tekniktir. Linolün yüzeyine desen çizilir. Linol bıçakları ile biçim oyulur. Yüzeye merdane ile matbaa mürekkebi sürülür ve yayılır. Linoldeki şekil kağıda geçirilir.

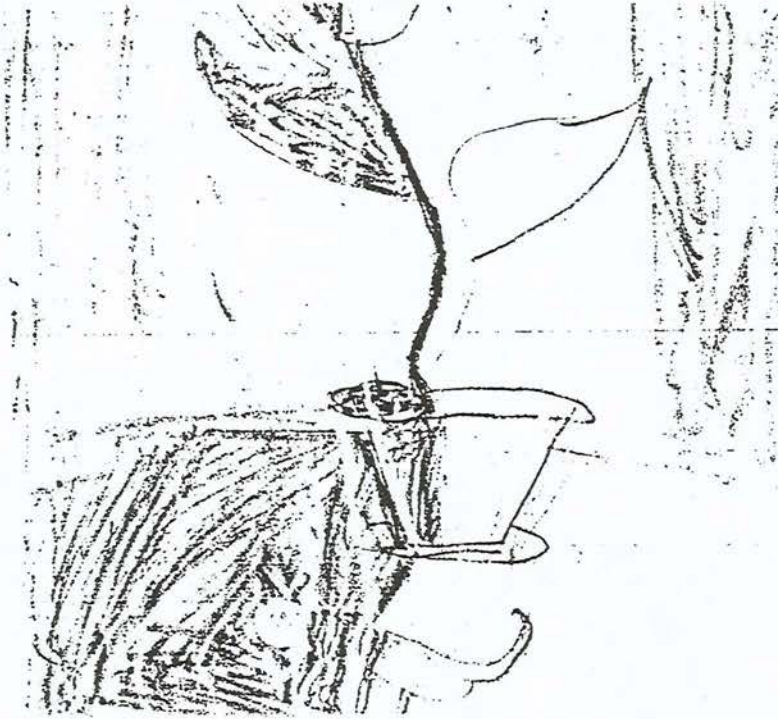
5.2.5. Çizgi ile Çalışma

Dinamik, anlatımcı, ritmik çalışmaya bir örnektir. Çizgiler ile oluşan kompozisyonlar çocuğun özgür anlatımcılığını kanıtlar.

— Gazete kağıdı ile üç boyutlu çalışmalar.

Gazete kağıdı, nişasta kolası. Konuya yetecek miktarda gazete kağıdın avuçlarımızda sıkıştırarak yuvarlaştıralım. Sonra nişasta kolasına batırılmış ufak kağıt parçaları ile her tarafını örtelim. Şekli hazır hale gelince, kurumaya bırakalım ve sonra zımparalayalım. Boya ile renklendirelim. Her yaş için yararlı bir tekniktir.

“Tel iskeletle çalışmalarda her yaş için yararlı bir tekniktir. Kağıt kesme, hazır biçimlerle çalışmalar, geometrik öğelerle düzenleme, çizgisel çalışmalar çocukta yaratıcılığı güdüleyebilecek uygulamalardır”⁶⁵.

Resim 31

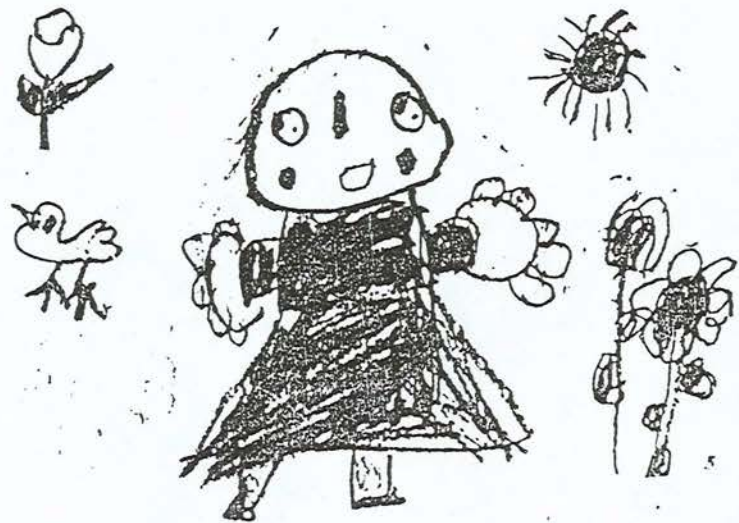
⁶⁵ Zerrin KEHNEMUYİ, Çocuğun Görsel Sanat Eğitimi, İstanbul: 1993, s. 94.

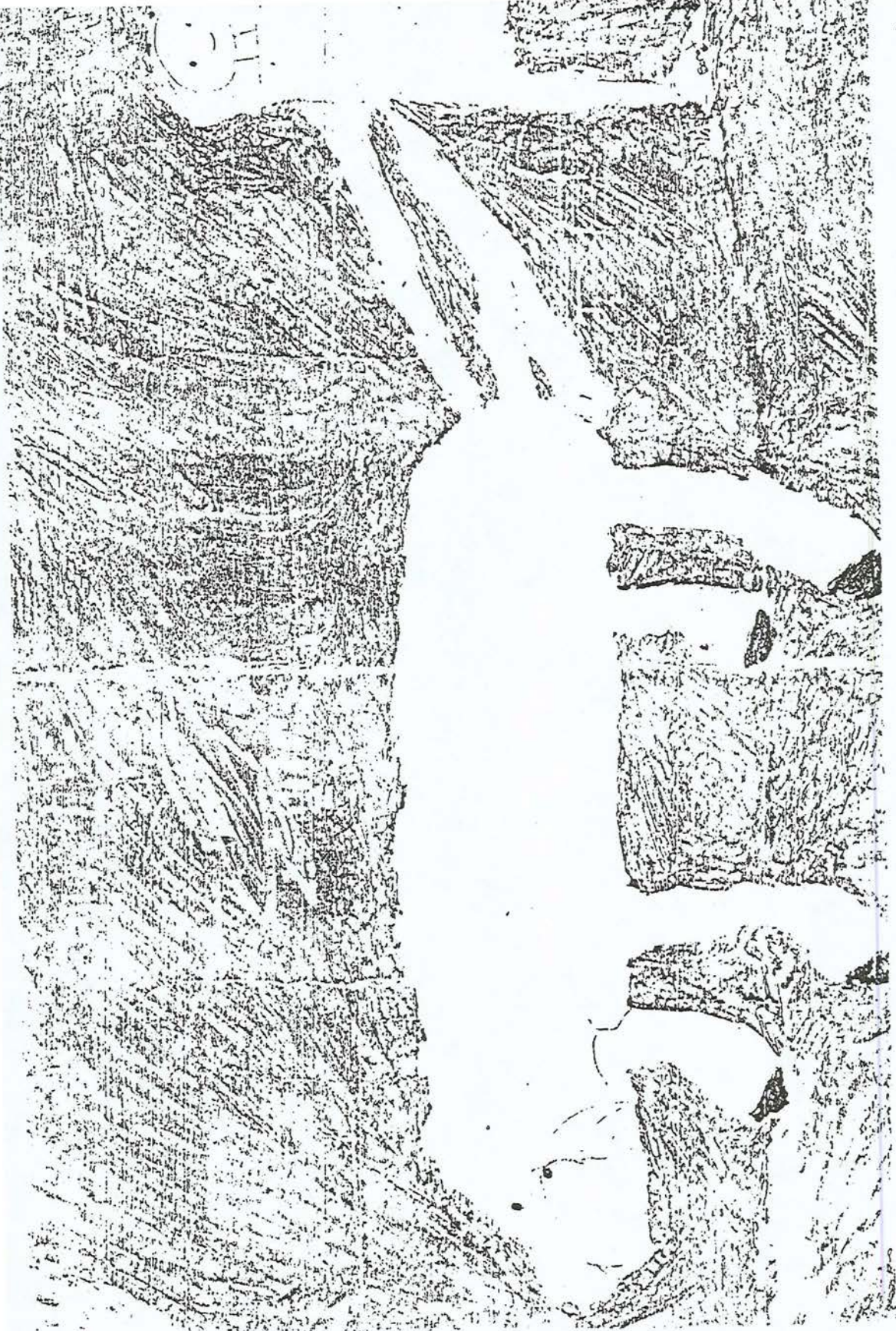
Resim 32

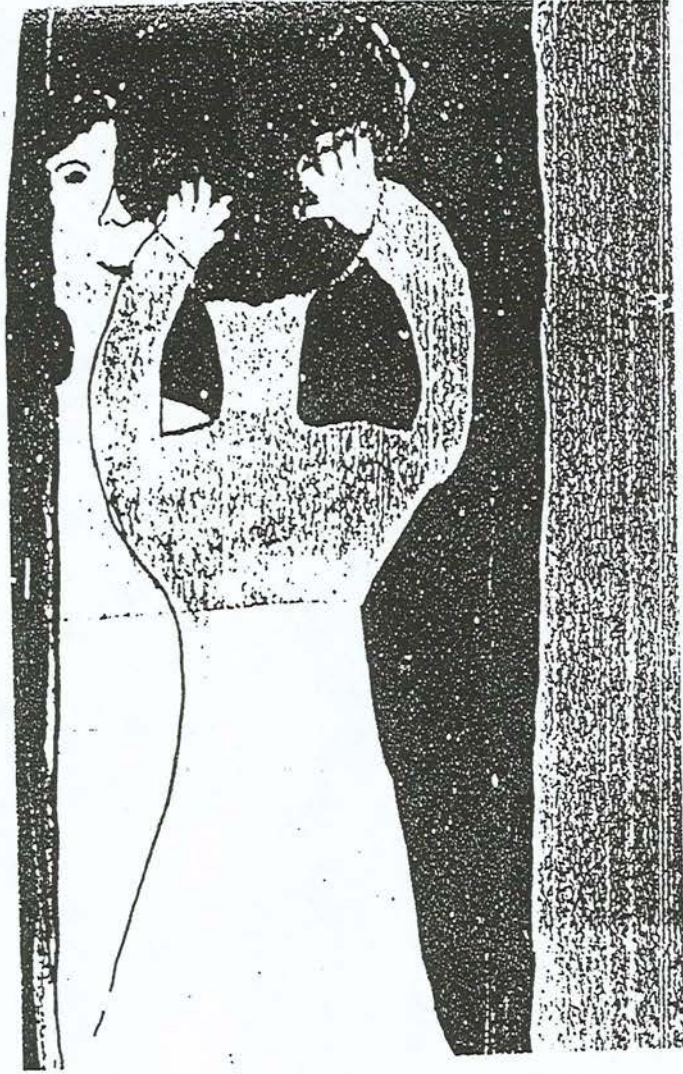
Resim 33

Resim 34

Resim 35

Resim 36

SONUÇ

Çocuk resmini değerlendirmek için, onun zihinsel düzenine inmemiz, yargılarımızı ona göre vermemiz gerekmektedir. Çocukta olgun bir düzenleme gücü ya da yetişkinlere göre saptanmış belli estetik kurallara uygunluk aramamalıyız. Çocuk hep çocukça çizecektir.

Sanat eğitimcileri, çocuğa elindeki malzeme ile yaşantılarını bütünleştirmesi yolunda onları özgür bırakmalıdır.

Anne, baba ve öğretmenin işlevi sadece cesaretlendirmek değil, aynı zamanda bilgilendirerek çocuğun deneyim dağarcığını zenginleştirmek olmalıdır.

Günlük hayatın karmaşası içinde çevrelerine bakmayı unutan ve dünyayı belirgin kalıplarla tanımlamaya alışmış yetişkinlere, bir zamanlar sahip oldukları yaşam ve öğrenme coşkusunu hatırlatacak ve onlara dünyaya yeni bir gözle bakma olanağı sunacaktır.

Eğitimin genel amacı, her bireyde kişiliğin gelişmesine yardımcı olmak yanında, kişinin içinde bulunduğu, ait olduğu toplumsal grubun örgensel birliği ile uyumunu da sağlamaktır. Bunu gerçekleştirmek için sanat eğitimi şarttır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Açıköğretim Fakültesi Eğitim Önlisans Programı, Güzel Sanatlar Eğitimi.
Eskişehir, 1998.

BAŞARAN, İ. Ethem : Eğitime Giriş, Ankara: 1991.

BAYSAL, Jale

İPŞİROĞLU, J.Ozil : Çağdaş Eğitim, İstanbul: 1993.

BERK, Nurullah : Resim Bilgisi. İstanbul: 1968.

Çocuk ve Gençlik Psikolojisi, M.E. Basımevi.

EYÜBOĞLU, Sabahattin : Sanatla Çocuk, Çocukta Sanat. 1962.

GÖKAYDIN, Nevide : Eğitimde Tasarım ve Görsel Algı, Ankara,
1990.

JACQUIN, Guy : Çocuk Psikolojisinin Ana Çizgileri, İstanbul:
(Çev.: Mehmet Toprak) 1969.

JAMELESON, Harry : İletişim ve İkna, Eğitim Sağlık ve Bilimsel
Araştırma Çalışmaları Yayınları, Mayıs 1996.

JERSILD, A.T. : Çocuk Psikolojisi, Eğitim Fakültesi Yayınları,
Ankara: 1972.

- SAN, İnci : **Sanatsal Yaratma ve Yaratıcılık**, Ankara: 1977.
- SALDIRAY, Sümer : **Gözlemsel Çözümsel Yöntemle Yeni Düzen Yeni Biçim**, İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Yayını, 1979.
- KEHNEMUYİ, Zerrin : **Çocuğun Resim Eğitimi**, 1977.
- KEHNEMUYİ, Zerrin : **Çocuğun Görsel Sanat Eğitimi**, İstanbul: 1993.
- KIRIŞLIOĞLU, Olcay : **İlköğretim Sanat Öğretimi**, Ankara: 1997.
- KIRIŞLIOĞLU, Olçay : **Sanatta Eğitim Görmek, Anlamak, Yaratmak**, 1991.
- KILIÇKAN, Hayrettin
- KILIÇKAN, Hüseyin : **Okullarda Resim**, İstanbul.
- Milli Eğitim Bakanlığı, **İlköğretim Programı**, İstanbul: M.E. Basımevi, 1968.
- ÖZGÜR, İbrahim N. : **Bugünün Anaokulları**, İstanbul, 1973.
- RUSSELL, Bertrant : **Eğitim Üzerine**, 1996.
- YALÇIN Osman : **Çocuk Resminin Dili**. Ozan Yayınevi, İstanbul: 1973.
- YAVUZER, Haluk : **Çocuk ve Suç**. İstanbul: 1993.
- YAVUZER, Haluk : **Resimleriyle Çocuk**. İstanbul: 1992.
- YÖRÜKOĞLU, Atalay : **Çocuk ve Ruh Sağlığı**, İstanbul: 1991.
- YETKİN, Suat Kemal : **Güzel Sanatların Eğitimdeki Yeri**. Eğitim Fakültesi Dergisi, Ankara: 1968.